

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om proportionella val i kommuner och regioner	5
2.2	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	9
2.3	Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	10
2.4	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	11
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	13
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och regioner	14
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1981:324) om medborgarvittnen	16
2.8	Förslag till lag om ändring i sparbankslagen (1987:619)	17
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser	18
2.10	Förslag till lag om ändring i kommunallagen (2017:725)	19
3	Ärendet och dess beredning	23
4	Automatiserat beslutsfattande i kommuner och regioner	24
4.1	Delegation till en automatiserad beslutsfunktion	24
4.2	Begränsningar för delegation till en automatiserad beslutsfunktion	33
5	Ordningen för val i kommuner och regioner	38
5.1	Det behövs en ny lag om proportionella val	38
5.2	Förutsättningar för proportionellt val av ersättare och suppleanter	42
5.3	Regleringen om valsedelsgrupper och ordningen för genomförande av val	43
5.4	Fyllnadsval för att ersätta avgående ledamöter som valts proportionellt	46
5.5	Följdändringar i andra författningar	49
6	Reglerna om ersättares tjänstgöring i fullmäktige bör inte förändras	50
7	Anpassning av de kommunala jävsbestämmelserna	52
8	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	55
8.1	Ikraftträdandebestämmelser	55
8.2	Övergångsbestämmelser	55
9	Konsekvenser av förslagen	56
9.1	Konsekvenser för kommuner och regioner	56
	Förslaget om automatiserat beslutsfattande	56
9.2	Konsekvenser för enskilda	58

9.3	Konsekvenser för staten	59
9.4	Konsekvenser för företagen.....	59
9.5	Övriga konsekvenser	59
10	Författningskommentar.....	60
10.1	Förslaget till lag om proportionella val i kommuner och regioner.....	60
10.2	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	69
10.3	Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	70
10.4	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	71
10.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	72
10.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och regioner.....	73
10.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:324) om medborgarvittnen.....	74
10.8	Förslaget till lag om ändring i sparbankslagen (1987:619)	75
10.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser.....	75
10.10	Förslaget till lag om ändring i kommunallagen (2017:725)	76
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet En väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner (SOU 2021:21).....	82
Bilaga 2	Författningsförslag i SOU 2021:16	86
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser	105

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om proportionella val i kommuner och regioner,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i föräldrabalken,
4. lag om ändring i brottsbalken,
5. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
6. lag om ändring i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och regioner,
7. lag om ändring i lagen (1981:324) om medborgarvittnen,
8. lag om ändring i sparbankslagen (1987:619),
9. lag om ändring i lagen (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser,
10. lag om ändring i kommunallagen (2017:725).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om proportionella val i kommuner och regioner

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § I denna lag finns bestämmelser om förutsättningarna för och förfa-
randet vid proportionella val i kommuner och regioner. Lagen ska till-
ämpas i de fall det särskilt föreskrivits att val ska vara proportionella.

Förutsättningar för proportionella val

Antalet väljande som behöver begära att valet ska vara proportionellt

2 § Ett val ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många
väljande som motsvarar den kvot man får om antalet närvarande ledamöter
delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Om kvoten är
ett brutet tal, ska den avrundas till närmast högre hela tal.

Val av ersättare och suppleanter

3 § Val av ersättare och suppleanter får vara proportionellt endast om
valet av ledamöter varit proportionellt.

Valförrättare

4 § Den som är ordförande vid det sammanträde där beslut om
proportionellt val fattas är valförrättare. De väljande kan dock utse en
annan ledamot att vara valförrättare.

Valförrättaren avgör ensam de frågor som uppstår när valet genomförs.

Vidare ska det, bland de väljande, utses en eller flera ledamöter att
biträda valförrättaren när valet genomförs.

Valsedlar

Slutna valsedlar

5 § Valet ska genomföras med slutna valsedlar.

Valsedlarnas utformning

6 § Valsedlarna ska vara enkelsidiga och omärkta samt lika till storlek,
material och färg.

Gruppbeteckning

7 § På valsedlarna ska det finnas en gruppbezeichnung. Denna anges som en beteckning i ord för en viss grupp av de väljande eller för en viss meningsriktning.

Gruppbeteckningen ska anges närmast ovanför det eller de namn som tas upp på valsedeln.

Namn som anges på valsedeln

8 § Om valsedeln innehåller namn på fler än en person, ska namnen anges i en följd under varandra och förses med nummer som visar ordningen mellan dem.

Varje person ska anges på ett sådant sätt att det klart framgår vem som avses.

Ogiltiga valsedlar

9 § En valsedel är ogiltig, om den

1. inte är slutet i enlighet med 5 §,
2. inte är utformad i enlighet med 6 §, eller
3. inte har en angiven gruppbezeichnung på det sätt som anges i 7 §.

Namn på valsedeln som inte ska beaktas

10 § Ett namn på en valsedel ska inte beaktas om

1. personen inte är valbar,
2. namnet är överstruket,
3. det inte klart framgår vem som avses, eller
4. ordningen mellan namnet och något annat namn på valsedeln inte klart framgår.

Om valsedeln innehåller fler namn än vad valet avser, ska det eller de sista övertaliga namnen inte beaktas.

Slutförande av val en annan dag

Beslut att slutföra val en annan dag

11 § Om valet inte kan slutföras samma dag eller det av någon annan anledning är nödvändigt, får valförrättaren, när valsedlarna har lämnats, besluta att valet ska slutföras en annan dag.

Beslutet ska förenas med uppgift om tid och plats för slutförandet av valet och genast tillkännages de väljande. Beslutet behöver inte tillkännages på annat sätt. Slutförandet av valet behöver inte föregås av en kallelse.

Vittnen vid slutförande av valet en annan dag

12 § Om valet ska slutföras en annan dag ska minst två personer utses bland de väljande för att, utöver valförrättarna, närvara som vittnen när valet slutförs.

Förvaring av valsedlarna om valet slutförs en annan dag

13 § De lämnade valsedlarna ska förvaras i en valurna som förseglas i närvaro av de utsedda vittnena. Valförrättaren ska därefter se till att den förvaras på en säker plats.

När valet slutförs ska valförrättaren i närvaro av vittnena särskilt kontrollera att förseglingen inte har brutits.

Valsedelsgrupper

14 § När valsedlarna har lämnats ska de giltiga valsedlarna ordnas i valsedelsgrupper. Valsedlar med samma gruppbezeichnung och där samma namn angetts i samma ordningsföljd bildar en valsedelsgrupp.

Därefter räknas antalet valsedlar i varje valsedelsgrupp. Antalet utgör gruppens röstetal.

En namnlista för varje valsedelsgrupp

15 § Valsedelsgruppens namnlista utgörs av namnen i den ordningsföljd de angetts på gruppens valsedlar.

Fördelningen och besättande av en enskild plats

16 § Om valet bara avser en plats, ska platsen tilldelas och besättas av den som står främst på namnlistan för den valsedelsgrupp som har högst röstetal.

Fördelning och besättande av flera platser

Fördelning av platser

17 § Om valet avser flera platser, ska platserna fördelas mellan valsedelsgrupperna en i taget.

Den grupp som för varje sammanräkning får det högsta jämförelsetalet enligt 18 § tilldelas platsen.

Jämförelsetal vid tilldelning av platser mellan valsedelsgrupper

18 § Jämförelsetalet för en valsedelsgrupp är lika med gruppens röstetal så länge gruppen inte har tilldelats någon plats.

Om en valsedelsgrupp har tilldelats en plats, beräknas jämförelsetalet genom att gruppens röstetal delas med det antal platser som gruppen har tilldelats, ökat med 1.

Om en person har fått platser från två valsedelsgrupper, ska vardera platsen dock bara anses som en halv plats vid summeringen av det antal platser som en grupp har tilldelats vid beräkningen enligt andra stycket. Om någon har fått platser från tre grupper, ska varje sådan plats räknas som en tredjedels plats, och så vidare efter samma grund.

Besättande av platser

19 § När en valsedelsgrupp tilldelats en plats ska den genast besättas med den som enligt gruppens namnlista står närmast i tur att få platsen.

Detta gäller också om den som är berättigad till platsen redan har fått en plats från en eller flera andra grupper.

Valsedelsgrupp som tilldelats platser för samtliga namn

20 § Om en valsedelsgrupp har tilldelats så många platser som motsvarar antalet namn på gruppens namnlista, ska gruppen inte längre delta i den fortsatta fördelningen.

Lika röstetal eller jämförelsetal

21 § Vid lika röstetal eller jämförelsetal ska utgången avgöras genom lottning.

Inträdesordningen för ersättare

22 § När ersättare har utsetts genom proportionella val ska de tjänstgöra enligt följande:

1. En ersättare som har utsetts från en valsedelsgrupp med samma gruppbezeichnung som den grupp från vilken den frånvarande ledamoten är vald, har företräde framför andra ersättare. Om ingen sådan ersättare kan inträda ska ersättare från valsedelsgruppen med högst röstetal ha företräde. Därefter ska ersättare från valsedelsgruppen med näst högst röstetal ha företräde och så vidare efter samma grund.

2. Inom samma valsedelsgrupp ska ersättarna tjänstgöra i den ordning de anges på gruppens namnlista enligt 15 §.

En ledamot eller en ersättare som har tilldelats en plats från två eller flera grupper, ska anses vald för den grupp från vilken ledamoten eller ersättaren först blev tilldelad platsen.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.
 2. Genom lagen upphävs lagen (1992:339) om proportionellt valsätt.
 3. Den upphävda lagen gäller fortfarande för överklagande av beslut som har tillkännagetts före ikraftträdandet.

ortionellt val, utses en ny ledamot eller ersättare för återstoden av tiden. Tillfällig ersättare förordnas för högst sex månader.

När ledamot eller ersättare ska utses ska övervakningsnämnden göra anmälan om det till den som ska utse honom eller henne.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

2. Bestämmelserna i 6 kap. 20 § i den äldre lydelsen gäller fortfarande för ledamöter som valts före ikraftträdandet.

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats eller tillkännagetts före ikraftträdandet.

3 Ärendet och dess beredning

Riksdagen har i samband med behandlingen av propositionen En ny kommunallag (prop. 2016/17:171) tillkännagett för regeringen att den bör se över ordningen för utseende av ersättare i styrelsen, nämnder och utskott (bet. 2016/17:KU30 punkt 6, rskr. 2016/17:335).

Regeringen beslutade den 6 februari 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag om en väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner (dir. 2020:10). Utredningen antog namnet Utredningen om en väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner. Genom beslutet om kommittédirektiv har regeringen ansett att tillkännagivandet är slutbehandlat (skr.2019/20:75 s. 152).

I mars 2021 överlämnade utredningen betänkandet En väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner (SOU 2021:16). I betänkandet föreslås bl.a. att det ska införas en ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Finansdepartementet (Fi2021/01444).

Lagrådsremissen behandlar betänkandets förslag med undantag för de förslag som rör överklagande av beslut om kommunala föreskrifter. Betänkandet bereds i den delen vidare inom Regeringskansliet.

4 Automatiserat beslutsfattande i kommuner och regioner

4.1 Delegation till en automatiserad beslutsfunktion

Regeringens förslag: Det ska bli möjligt att genom delegation uppdra åt en automatiserad beslutsfunktion att besluta på en nämnds vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden.

Befintliga delegationsförbud ska gälla även för den nya möjligheten att delegera till en automatiserad beslutsfunktion.

Delegation till en automatiserad beslutsfunktion ska omfattas av samma regler som övrig delegation.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, däribland *Integritetsskyddsmyndigheten*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Myndigheten för digital förvaltning (Digg)*, och *Socialstyrelsen*, tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Riksdagens ombudsmän (JO)* tillstyrker att det införs en möjlighet till automatiserat beslutsfattande i kommunsektorn. JO pekar dock på att det vid tillämpningen kan uppstå svåra vägvalsfrågor i fråga om vilka ärendetyper som lämpar sig för automatiserat beslutsfattande. *Lidingö kommun* anför att beslut av ett digitalt subjekt ställer krav på kommuner att kunna förklara hur beslutsfattandet går till på ett sätt som tidigare inte har varit aktuellt. *Uppsala universitet*, *Matematiska institutionen*, anför att det är viktigt att källkoden till den programvara som ska utföra det automatiserade beslutsfattandet hålls öppen och tillgänglig, så att allmänheten får insyn i de eventuella algoritmer som besluten grundas på. *Förvaltningsrätten i Malmö* ser inga principiella hinder mot att det i kommunallagen införs bestämmelser där en nämnd får möjligheten att delegera beslutsfattandet till en automatiserad beslutsfunktion, men anser att någon form av samsyn över vilka beslut som lämpar sig för automatiserat beslutsfattande vore eftersträvansvärt.

Eskilstuna och *Motala kommuner* framhåller att delegation för en specifik ärendegrupp kommer behöva föregås av omfattande kontroll, noggrann utredning och avvägning så att inte rättssäkerheten eftersätts. *Region Skåne* anför att ett genomförande av förslaget i högre grad är angelägenhet för kommunerna än för regionerna, eftersom regionernas beslut endast i begränsad omfattning kan bli föremål för förvaltningsbesvär. *Borås* och *Kungsbacka kommuner* anför att den föreslagna ordningen grundar sig på byggstenarna för kommunalt beslutsfattande varför den är att föredra framför att kommunallagens enda beslutsform – kollektivt beslutsfattande – skulle utökas till ytterligare en beslutsform enligt förvaltningslagens modell. *Piteå kommun* ser klara fördelar med att likställa delegation till beslutsfunktioner med normal delegation, då det gör delegationen enkel och det är ett förfaringsätt som kommunerna har stor erfarenhet av. *Svenskt Näringsliv* anför att det genom automatiserat beslutsfattande finns möjlighet att påskynda handläggningstider och att det därmed finns potential att på sikt minska företagets kostnader för

kommunala tillstånd. *SPF Seniorerna* anför att det fordras en motprestation av det allmänna i form av samhällsservice vid sidan av det digitala, om man ställer krav på att invånarna ska kunna hantera ett automatiserat beslutsfattande.

Ett antal remissinstanser avstyrker förslaget. *Akademikerförbundet SSR* anför att det bl.a. behövs en modell för hur logiken bakom automatiserat beslutsfattande och algoritmer ska kunna visas på ett begripligt sätt samt en reglering av när artificiell intelligens inte är lämpligt att tillämpa. Enligt förbundet är ytterligare reglering nödvändig för att säkra insyn och rätts-säkerhet. *Linköpings universitet, Centrum för kommunstrategiska studier (CKS)* anför att delegering till en automatiserad beslutsfunktion ställer krav på dokumentation av och insyn i beslutsfunktionen som inte tillgodoses av utredningens förslag. Vidare menar CKS att delegering till en automatiserad beslutsfunktion är av en annan karaktär än övrig delegation och att delegationsbeslutet därför bör fattas av fullmäktige. Andra remissinstanser bl.a. *Lidingö* och *Piteå kommuner* anser dock att nämnden själv bör få avgöra om beslutanderätten ska delegeras till en automatiserad beslutsfunktion eftersom det är enklare för kommunerna att tillämpa det förfarande som de har stor erfarenhet av. *Myndigheten för delaktighet (MFD)* anser att det behövs en beskrivning och analys av såväl möjligheter som risker för den verksamhet som kommuner i dag har ansvar för att bedriva.

Skälen för regeringens förslag

Det kommunala beslutsfattandet

Enligt 1 kap. 7 § regeringsformen finns det i riket kommuner på lokal och regional nivå. Beslutanderätten i kommuner utövas, enligt 14 kap. 1 § regeringsformen, av valda församlingar. Bestämmelsen tar sikte på både kommuner och regioner. Av kommunallagen (2017:725), förkortad KL, framgår att det är fullmäktige som är den valda församling som har beslutanderätten (3 kap. 1 §). Beslut i såväl fullmäktige som styrelse och nämnder fattas som utgångspunkt kollektivt.

Fullmäktige får med vissa i kommunallagen angivna undantag uppdra åt en nämnd att i fullmäktiges ställe besluta i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden (5 kap. 2 §). En nämnd kan i sin tur uppdra åt presidiet, ett utskott, en ledamot eller en ersättare samt åt en anställd att fatta beslut på nämndens vägnar (6 kap. 37 § och 7 kap. 5 §). Nämnderna är fria att avgöra vad som bör delegeras, med den begränsning som följer av de delegationsförbud som anges i 6 kap. 38 § kommunallagen och i viss speciallagstiftning. Delegationsförbuden omfattar bl.a. ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning och kvalitet samt ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt. Delegation kan avse såväl hela ärendegrupper som enskilda ärenden. Ett ärende kan också delegeras helt eller delvis. Det ankommer på ansvarig nämnd att besluta i vilken utsträckning beslut som fattas med stöd av delegation ska anmälas (6 kap. 40 §). Nämnden kan när som helst återkalla en delegation.

Förutom i kommunallagen finns den grundläggande regleringen för det kommunala beslutsfattandet i förvaltningslagen (2017:900). Förvaltningslagen gäller vid all handläggning av ärenden i förvaltningsmyndigheter,

såväl statliga som kommunala (1 §). Bestämmelserna i lagens 9 § andra stycket, 10–12, 16–20 och 23–49 §§ ska dock inte tillämpas vid handläggning av sådana ärenden hos myndigheter i kommuner och regioner där besluten kan laglighetsprövas genom att överklagas enligt 13 kap. kommunallagen (2 §). Vidare ska, om en annan lag eller en förordning innehåller en bestämmelse som avviker från regleringen i förvaltningslagen, den bestämmelsen tillämpas (4 §). Kommunallagen innehåller ett antal bestämmelser som innebär avvikelser från förvaltningslagen och som således ska tillämpas i stället för förvaltningslagens reglering. Exempelvis innehåller kommunallagen särskilda bestämmelser om jäv som ska tillämpas i stället för förvaltningslagens bestämmelser.

Många kommunala beslut kan överprövas av domstol. Det kan göras antingen i förvaltningsrättslig ordning eller genom s.k. laglighetsprövning. Vid ett förvaltningsrättsligt överklagande görs prövningen i en del fall först av länsstyrelsen och därefter av allmän domstol och i andra fall direkt av allmän förvaltningsdomstol. Prövningen innefattar i sådana fall normalt såväl frågan om beslutets laglighet som frågan om dess lämplighet. Överinstansen har en möjlighet inte bara att upphäva beslutet utan också att ersätta det med ett annat. Till skillnad från vad som gäller vid förvaltningsrättsliga överklaganden är laglighetsprövningen i princip begränsad till beslutets rättsenlighet och den domstol som prövar ett laglighetsprövningsmål kan endast upphäva ett kommunalt beslut på de särskilda grunder som anges i kommunallagen (13 kap. 8 § KL).

Beslut som omfattas av särskilda bestämmelser om överklagande i lag eller förordning kan i regel överklagas förvaltningsrättsligt. Särskilda bestämmelser om rätt till förvaltningsrättsligt överklagande eller överklagandeförbud innebär att ett beslut inte kan laglighetsprövas (13 kap. 3 § KL). Om förvaltningsrättsligt överklagande tillämpas för ett kommunalt beslut prövas det enligt samma principer som vid överklagande av statliga myndigheters beslut. Det innebär bl.a. att den överprövande instansen normalt sett kan ändra beslutet på det sättet att det ersätts med ett annat beslut.

Bestämmelser till skydd för den personliga integriteten som har bäring på det kommunala beslutsfattandet finns i regeringsformen och i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), förkortad EU:s dataskyddsförordning samt i anslutande nationell reglering (se t.ex. lagen [2001:454] om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten och förordningen [2001:637] om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten). Därutöver ger offentlighetsprincipen och reglerna om offentlighet och sekretess enskilda rätt till insyn i statens och kommunernas verksamhet samt skydd för vissa uppgifter.

Behovet av automatiserat beslutsfattande

Det riksdagsbundna målet för digitaliseringspolitiken är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter (prop. 2011/12:1 utg.omr. 22, bet. 2011/12:TU1, rskr. 2011/12:87). Regeringens mål för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen är en enklare var-

dag för medborgare, en öppnare förvaltning som stöder innovation och delaktighet samt högre kvalitet och effektivitet i verksamheten (prop. 2021/22:1 utg.omr. 22). Digitaliseringen och ny teknik har lett till möjligheten att fatta automatiserade beslut som i sin tur kan leda till att beslut kan fattas snabbare och kostnadsminskningar för offentlig förvaltning. Med automatiserade beslut avses beslut som fattas maskinellt utan att någon enskild befattningshavare på myndigheten tar någon aktiv del i själva beslutsfattandet i det enskilda fallet (prop. 2016/17:180 s. 315).

I en skrivelse som kom in till regeringen under 2019 anför Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) att behovet av att automatisera administrativa uppgifter i kommuner och regioners verksamhet är stort, men gällande bestämmelser innebär att de tekniska möjligheter som finns för detta inte kan nyttjas fullt ut (Fi2019/02521).

Flera remissinstanser har yttrat sig i linje med SKR:s skrivelse. Regeringen instämmer i det som *Region Stockholm* anför om att behovet av att minska administrationen i kommuner och regioners verksamhet är stort och att de möjligheter till effektivisering som finns i digitala arbetsätt och verktyg bör tillvaratas.

Ett sätt för den kommunala sektorn att möta ökade arbetsuppgifter är att ta tillvara de möjligheter till effektivisering som finns i digitala arbetsätt och verktyg. Redan i nuläget finns det inga kommunalrättsliga hinder för kommunsektorn att automatisera andra steg i handlägningsprocessen av ett ärende än själva beslutsfattandet. Om kommuner och regioner får möjlighet att även fatta vissa beslut genom automatiserad behandling kan hanteringstiden för dessa beslut förkortas. Dessutom kan handläggaresurser frigöras och i stället läggas på sådana ärenden som kräver utredning. Därigenom kan även den sistnämnda typen av ärenden avgöras snabbare. Den effektivare administration som ett automatiserat beslutsfattande innebär, medför alltså att servicen till invånarna kan förbättras genom snabbare beslut. De effektivitetsvinster som finns med att möjliggöra automatiserat beslutsfattande inom den kommunala förvaltningen bör tas tillvara även om användningsområdet av den nya beslutsformen, såsom *Lidingö kommun* påtalar, kommer att vara till viss del begränsat. Det största behovet av automatisering finns enligt regeringens bedömning på den specialreglerade förvaltningens område.

Automatiserat beslutsfattande är en etablerad beslutsform inom statliga myndigheter. Flera statliga myndigheter använder sig av beslutsformen i hanteringen av olika ärenden och erfarenheterna av detta får anses övervägande goda. I likhet med *JO* och flera andra remissinstanser anser regeringen att det inte är motiverat att behandla kommuner och regioner respektive statliga myndigheter olika i fråga om möjligheten att använda automatiserat beslutsfattande. Regeringen anser mot denna bakgrund att det bör vara möjligt att fatta automatiserade beslut inom den kommunala förvaltningen.

Regleringen bör utgå från det kommunala beslutsfattandet och inte baseras på tekniska möjligheter

Införandet av en möjlighet till automatiserat beslutsfattande i den kommunala förvaltningen kommer att påverkas av vilka tekniska möjligheter som finns. En mer utförlig utredning rörande olika former av automatiserat

beslutsfattande skulle visserligen ge en ögonblicksbild i fråga om de tekniska möjligheter som finns tillgängliga. Regeringen anser dock, till skillnad från CKS, att det inte skulle ge ett bättre beslutsunderlag eftersom det inte är lämpligt att utforma en reglering utifrån en uppfattning om vad som är tekniskt möjligt. En lämpligare ordning är i stället att med utgångspunkt i den nuvarande regleringen av det kommunala beslutsfattandet bedöma vilka typer av beslut som bör vara möjliga att automatisera.

Fullmäktiges beslut ska inte kunna fattas automatiserat

De i huvudsak politiska frågor som behandlas i fullmäktige lämpar sig inte för automatiserat beslutsfattande. Det rör sig ofta om beslut av principiell betydelse och rutinärenden torde sällan förekomma i fullmäktige. Med utgångspunkt i den rådande ordningen för fördelning av ärenden mellan fullmäktige och nämnderna framstår det därför som naturligt att automatisering endast ska kunna ske av beslut som fattas av nämnderna. En sådan avgränsning överensstämmer också med de behov av automatiserat beslutsfattande som bl.a. SKR konstaterat utgår från det beslutsfattande som sker i de kommunala nämnderna.

En ny delegationsmöjlighet av nämndbeslut i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden

Den etablerade ordningen för hanteringen av ärenden där beslutanderätten delegerats innefattar allt från krav på beslutsfattande till den interna hanteringen. Även frågor om dokumentation och arkivfrågor omfattas.

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att den nya möjligheten till automatiserat beslutsfattande bör inordnas i det system som redan finns för nämnden att delegera sin beslutanderätt. Det innebär att automatiserade beslut blir möjliga utan att det behöver skapas någon ny ordning för nämnden att fördela beslutsfattandet. Ett automatiserat beslutsfattande blir därmed förenligt med principerna för det kommunala beslutsfattandet och det behövs inte någon ny kategori av nämndbeslut utöver dagens uppdelning av beslut som måste fattas av nämnden och som kan delegeras.

Till skillnad från vid nuvarande delegationsmöjligheter finns det vid automatiserat beslutsfattande inte något mänskligt subjekt att delegera beslutanderätten till. Dock förutsätter automatiserat beslutsfattande att det finns ett tekniskt system för detta.

Regeringen anser att automatiserat beslutsfattande bör möjliggöras genom att det i kommunallagen införs en möjlighet för kommuner och regioner att besluta att beslutanderätten i sådana ärenden som i dag kan delegeras till anställda m.fl. också kan delegeras till en automatiserad beslutsfunktion. Möjligheten till delegation ska omfattas av samma delegationsförbud som nuvarande delegationsmöjligheter och, som regeringen återkommer till i avsnitt 4.2, ett antal ytterligare delegationsförbud som enbart ska gälla den nya delegationen till en automatiserad beslutsfunktion. Nämndernas möjlighet att använda sig av automatiserat beslutsfattande kommer alltså att vara mer begränsad än övrig delegation.

Delegationsförbud och begränsningar till följd av lagstiftning

De kommunala nämnderna fattar beslut inom vitt skilda verksamhetsområden och med stor variation vad gäller innehållet. Den nya kommunalrätt-

sliga möjligheten att delegera till en automatiserad beslutsfunktion innebär inte att alla beslut som kan hänföras till denna kategori kommer att kunna delegeras. Till att börja med finns begränsningar genom de bestämmelser om delegationsförbud som finns i kommunallagen och viss speciallagstiftning. Dessa ger uttryck för att vissa beslut är av sådan principiell karaktär att de bör förbehållas de ansvariga förtroendevalda. Det finns inte skäl att undanta den nya delegationsmöjligheten från dessa befintliga förbud. Beslut som, enligt gällande lagstiftning, måste fattas av nämnden själv kan alltså inte komma i fråga för automatisering.

Användningen av automatiserat beslutsfattande är inte enbart en kommunalrättslig fråga. Reglering i förvaltningslagen eller i speciallagstiftning kan innebära att automatiserat beslutsfattande inte är möjligt. Sådan beslutanderätt som i lagstiftning ges till en utpekad befattningshavare såsom exempelvis chefsöverläkaren vid en vårdinrättning för psykiatrisk tvångsvård (6 b § lagen [1991:1128] om psykiatrisk tvångsvård) kan inte delegeras till en automatiserad beslutsfunktion, eftersom beslutsfattandet i dessa fall är särskilt reglerat i lag och således inte kan delegeras av den ansvariga nämnden.

Begränsningar i möjligheterna att låta en ärendetyp omfattas av automatiserat beslutsfattande kan följa av att det finns krav i specialreglering som direkt eller indirekt förutsätter att ett ärende hanteras av en fysisk person, t.ex. genom särskilda krav på utredning eller handläggning. I utredningen nämns exempel på ärenden inom bl.a. socialtjänstens område där det bedömts att lagstiftningen ställer krav på utredaren eller beslutsprocessen som innebär begränsningar i möjligheten att delegera till en automatiserad beslutsfunktion (SOU 2021:16 s. 94).

För de nämndbeslut som omfattas fullt ut av förvaltningslagens regler, sätter kraven på beslutsmotivering gränser för när det går att använda automatiserat beslutsfattande. Av 32 § första stycket förvaltningslagen framgår att ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt ska innehålla en klaggörande motivering, om det inte är uppenbart obehövt. Andra förvaltningsrättsliga bestämmelser som dock måste beaktas oavsett beslutsform är bl.a. förvaltningslagens bestämmelser om utredningsansvar (23 §) och utgångspunkter för handläggningen (9 §) (se bl.a. prop. 2019/20:196 s. 34). Kommuner och regioner kommer således att på motsvarande sätt som statliga myndigheter behöva göra de avgöringar och bedömningar som behövs enligt gällande rätt för att avgöra om ett ärende eller en viss ärendetyp kan beslutas automatiserat.

Som vägledning vid bedömningen av om en ärendetyp lämpar sig för automatiserat beslutsfattande kan jämförelser göras med de ärendetyper som inom statlig förvaltning har bedömts kunna omfattas av ett automatiserat beslutsfattande. Exempelvis har regeringen uttalat att det kan bedömas som uppenbart obehövt att motivera ett skattebeslut som uteslutande grundas på uppgifter som deklareranten själv har lämnat (prop. 2016/17:180 s. 191–192). Generellt kan det således vara en rimlig utgångspunkt att ett automatiserat beslutsfattande kan vara lämpligt för beslut där det finns tydliga regler för när ett tillstånd eller en ansökan ska beviljas och beslutet grundas uteslutande på uppgifter som den enskilde själv lämnat (jfr prop. 2016/17:180 s. 321). Det ska heller inte uteslutas att ett sådant förfarande kan tillämpas på beslut som grundas även på uppgifter som efter godkännande av den enskilde tillförts beslutsunderlaget.

Vid bedömningen av om en ärendetyp kan delegeras till en automatiserad beslutsfunktion kan det också beaktas på vilken grund det aktuella beslutet fattas. Hänsyn kan då exempelvis tas till om det är fråga om ärenden där det handlar om att avgöra om det finns vissa givna förutsättningar såsom t.ex. bosättning eller visst avstånd. Det finns också, såsom *Förvaltningsrätten i Malmö* nämner, begränsningar för när ett automatiserat beslutsfattande kan komma i fråga beroende på att de avvägningar och bedömningar som krävs inte kan utföras automatiserat. Dessutom förutsätter ett automatiserat beslut att förvaltningslagens krav på en tillräckligt klargörande och individualiserad beslutsmotivering kan upprätthållas. Beroende på hur bestämmelserna är utformade kan det således, såsom *Karlstads kommun* framhåller, förekomma att vissa beslut inom en ärendekategori kan automatiseras medan beslut inom samma kategori, som grundar sig på andra delar av en bestämmelse, inte kan delegeras till en automatiserad beslutsfunktion.

Från den statliga sektorns erfarenheter kan det vidare konstateras att det är vanligt att det automatiserade beslutsfattandet konstrueras så att t.ex. ansökningar som uppfyller gällande krav kan godkännas automatiskt medan övriga ärenden sorteras ut för manuell handläggning. Att ett beslutsfattande automatiseras behöver därför inte innebära en fullständig automatisering. I de allra flesta fall är det snarare troligt att beslutsfattandet, på samma sätt som hos de statliga myndigheterna, kommer att ske genom automatiserat eller manuellt förfarande beroende på det enskilda ärendets beskaffenhet. Dessutom är det sannolikt att automatisering främst är aktuellt i ärendetyper som förekommer i sådan omfattning att en automatisering av hanteringen innebär en reell effektivisering.

Den exakta gränsdragningen för vilka ärenden som lämpar sig för automatiserat beslutsfattande bör enligt regeringens mening, i likhet med vad som i dag gäller inom den statliga förvaltningen, vara en fråga för rättstillämpningen. Regeringen anser att detta är ett lämpligare förhållningssätt än att, såsom *Akademikerförbundet SSR* föreslår, i detalj reglera detta genom en "svart lista" för när det är centralt att beslutet går att förklara. Det bör dock framhållas att den föreslagna regleringen möjliggör för att, vid behov, reglera användandet av automatiserat beslutsfattande i speciallagstiftning.

Nämndens verksamhetsansvar och delegationsbeslut

Vid delegationsbeslut och beslut som fattas med stöd av vidaredelegation är nämnden ansvarig för delegaternas beslut (prop. 2016/17:171 s. 210). Nämndens ansvar är således av central vikt i fråga om delegation. När nämnden delegerar sin beslutanderätt innebär verksamhetsansvaret alltid att nämnden måste följa verksamheten och se till att den bedrivs enligt lag och annan författning samt i enlighet med fullmäktiges och nämndens egna direktiv (6 kap. 6 § KL). Ansvaret för ett automatiserat beslutsfattande kommer alltså att ligga på den ansvariga nämnden. Av detta följer att nämnden måste säkerställa att ett automatiserat beslutsfattande kan ske i överrensstämmelse med gällande rätt innan delegation kan ske.

Nämnden behöver noga överväga hur ett automatiserat beslutsfattande ska fungera för att uppfylla de krav som ställs på offentligt beslutsfattande, om det finns skäl för anpassning, exempelvis för personer med nedsatt

beslutsförmåga eller annat behov av stöd. Det ankommer även på nämnden att ta ställning till om de rättsliga förutsättningarna som gäller för en viss ärendetyp medger automatiserat beslutfattande och bedöma de risker som finns för verksamheten med att beslut av en viss typ fattas automatiserat. Det är således den ansvariga nämnden som behöver göra den riskanalys som *MFD* efterfrågar. Vidare har nämnden också ett ansvar för hur uppföljning och kontroll av system för automatiserat beslutfattande ska fungera.

För att upprätthålla rättssäkerheten kommer alltså, såsom bl.a. *Eskilstuna* och *Motala kommuner* framhåller, delegation till en automatiserad beslutsfunktion behöva föregås av kontroll, utredning och en rad överväganden i fråga om krav i förvaltningslagen och eventuell annan speciallagstiftning samt bedömningar avseende tekniska möjligheter. Ett beslut att delegera en viss grupp av ärenden till en automatiserad beslutsfunktion kommer därför att innebära en delvis annan beredning än vad som gäller för andra delegationsärenden. De skillnader som finns i detta avseende rör dels den rättsliga analys som behöver göras, dels frågor av mer praktisk natur. Etablerandet av en automatiserad beslutsfunktion innebär att ett tekniskt system måste anskaffas och anpassas. Delegation till en anställd kräver i stället att en lämplig person är anställd eller kan anställas till den befattning dit beslutanderätten ska delegeras.

Även för ärenden där beslut kan automatiseras kommer det att krävas att det finns rutiner och mandat för fysisk handläggning t.ex. av ärenden som systemet inte kan processa eller för att hantera förvaltningslagens bestämmelser om rättelse och ändring av fattade beslut. I sammanhanget bör också framhållas att införandet av ett automatiserat beslutfattande inte utgör skäl för att ställa krav på enskilda som inte har stöd i lag (se beslut från Inspektionen för vård och omsorg, 23 januari 2020, 8.5-31394/2018-9). Nämnden kommer också i fortsättningen att vara oförhindrad att i enskilda fall handlägga ett ärende manuellt, återta beslutsrätten innan ett beslut fattas eller helt dra tillbaka delegationen.

Den nya delegationsmöjligheten kan, såsom *Österåkers kommun* påtalar, ge anledning till ytterligare uppföljning av delegationsbeslut. Eftersom det är nämnden som är ansvarig för de automatiserade besluten – precis som för övriga delegaters beslut – anser dock regeringen att det bör överlåtas till nämnden att bestämma i vilken utsträckning beslut som fattats automatiserat ska anmälas till nämnden.

Fullmäktiges godkännande ska inte krävas vid delegation

Enligt tidigare gällande kommunallagar krävdes ett bemyndigande från fullmäktige för att en nämnd skulle kunna besluta om delegation. I och med 1991 års kommunallag infördes den nu gällande ordningen som innebär att det inte krävs något medgivande från fullmäktige för att en nämnd ska få besluta om delegation.

Regeringen kan inledningsvis konstatera att fullmäktige, även utan att ha en lagreglerad roll när det gäller delegation till en automatiserad beslutsfunktion, har visst inflytande i frågan. Nämnderna ska bedriva sin verksamhet i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige har bestämt samt de bestämmelser i lag eller annan författning som gäller för verksamheten. Det innebär att principiella frågor kopplade till automatiserat beslut-

sfattande kan behandlas i riktlinjer och således debatteras av fullmäktige i samband med det. Vidare bör det i praktiken förekomma en dialog mellan fullmäktige och nämnderna rörande bl.a. effektivitetsfrågor i exempelvis budgetarbetet.

Regeringen anser sammanfattningsvis att det framstår som ändamålsenligt att lämna frågan om delegation i sin helhet till den ansvariga nämnden med de begränsningar som följer av lagstiftningen. Det bidrar till ett mer enhetligt system och ett enklare regelverk.

Dokumentation, insyn och tillgänglighet

Ett automatiserat beslutsfattande för kommunsektorn innebär – lika lite som för statliga myndigheter – någon förändring vad avser offentlighetsprincipen eller regleringen om offentlighet och sekretess.

De rättssäkerhetsgarantier som följer av den förvaltningsrättsliga regleringen kommer att gälla i den kommunala förvaltningen på samma sätt som inom den statliga förvaltningen (se avsnitt 4.2). Den enskilde är därigenom bl.a. tillförsäkrad insyn, krav på kommunikation liksom möjligheten till ändring och rättelse av beslut samt rätten att överklaga beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt. Dessutom gäller förvaltningslagens bestämmelser om utredningsskyldighet och beslutsmotivering oavsett beslutsform.

Trots det regelverk som omgärdar ett automatiserat beslutsfattande finns det en risk för att det kan uppfattas som otydligt vilken information som i ett enskilt fall har lagts till grund för ett beslut. Det kan i sig leda till risk för minskad insyn och transparens för medborgare och företag. Flera remissinstanser, bl.a. JO, *Uppsala universitet*, *Matematiska institutionen*, *Akademikerförbundet SSR* och *CKS*, påtalar behov av ytterligare insyn i förvaltningens verksamhet, så som möjlighet att få tillgång till källkod och algoritmer i den programvara som ska utföra det automatiserade beslutsfattandet och som besluten grundas på. Fördelar och risker med ett automatiserat beslutsfattande har analyserats av Digitaliseringsrättsutredningen i betänkandet *Juridik* som stöd för förvaltningens digitalisering (SOU 2018:25). Betänkandet bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Regeringen har gett Digg och Lantmäteriet i uppdrag att undersöka om det är möjligt att använda ny teknik i syfte att i högre grad automatisera rutiner och processer för ärendehantering och beslutsfattande inom offentlig förvaltning (I2019/03237 och I2020/02240). Målsättningen var att processer och beslut ska effektiviseras med bibehållen eller ökad kvalitet, samtidigt som transparensen bakom beslutsfattandet bibehålls eller ökar. Uppdraget har redovisats och bl.a. resulterat i att regeringen lämnat ett fortsättningsuppdrag åt Arbetsförmedlingen, Bolagsverket, Digg och Skatteverket att främja offentlig förvaltnings förmåga att använda artificiell intelligens (I2021/01825). Det uppdraget innefattar bl.a. att myndigheterna ska utveckla den förtroendemodell för automatiserat beslutsfattande med stöd av artificiell intelligens, som togs fram inom ramen för det uppdrag som Digg och Lantmäteriet hade. Enligt uppdraget ska förtroendemodellen kunna användas som ett frivilligt ramverk inom offentlig förvaltning i stort.

Digg har i uppdrag att ge vägledning till den offentliga förvaltningen i juridiska frågor inom ramen för den förvaltningsgemensamma digitaliser-

ingen. Det behov av stöd till kommunsektorn angående tillämpning, som *Statskontoret* lyft fram, kan möjligen i viss utsträckning tillgodoses genom Diggs arbete. Regeringen bedömer även att SKR kommer att kunna tillhandahålla sådant stöd.

Utöver det nationella arbetet med att utveckla och förbättra den offentliga förvaltningens förutsättningar att använda ett automatiserat beslutsfattande pågår ett EU-rättsligt arbete med att ta fram en EU-förordning om harmoniserade regler för artificiell intelligens (se förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om harmoniserade regler för artificiell intelligens, 2021/0106 [COD]).

Som MFD poängterar kan utvecklandet av automatiserade beslut vara både komplext och kostsamt och systemen kan behöva utvärderas nogga. Därför är det viktigt att de lösningar och verktyg som utvecklas inom offentlig förvaltning kommer till gagn för hela förvaltningen. Med hänsyn till det kommunala självstyret är det dock upp till varje enskild kommun och region att avgöra både i vilken utsträckning automatiserat beslutsfattande ska användas och huruvida en ökad användning och utveckling av automatiserade beslut innebär behov av samarbete och samordnade resurser mellan kommuner. Likaså är det i första hand en fråga för enskilda kommuner och regioner att bedöma hur utvecklingsarbetet ska bedrivas och hur olika grupper av medborgare ska involveras.

Regeringen anser sammanfattningsvis att en reglering om ytterligare dokumentationsskyldighet och insyn är en fråga som gäller automatiserade beslut i den offentliga förvaltningen generellt och som inte kan tas om hand inom ramen för detta lagstiftningsärende (jfr prop. 2019/20:196 s. 34). Likaså är frågan om tillgänglighet till den offentliga servicen något som bäst regleras generellt för hela den offentliga sektorn. Detta eftersom frågan rymmer mer än själva beslutsfattandet då den omfattar all information och service i form av t.ex. e-tjänster som möjliggör olika ansökningsförfarande. Det behov av ytterligare samhällsservice vid sidan av det digitala som *SPF Seniorerna* menar behöver erbjudas om det införs automatiserat beslutsfattande ryms således inte heller inom detta lagstiftningsärende.

4.2 Begränsningar för delegation till en automatiserad beslutsfunktion

Regeringens förslag: Kommuner och regioner ska få möjlighet att använda sig av ett automatiserat beslutsfattande i fråga om beslut i ärenden som handläggs enligt förvaltningslagen och kan överklagas förvaltningsrättsligt.

Beslut i ärenden som överprövas genom laglighetsprövning, beslut i ärenden som inte kan överklagas, beslut i ärenden om upphandling, och beslut i ärenden om valfrihetssystem ska inte kunna delegeras till en automatiserad beslutsfunktion.

Utredningens förslag överensstämmer huvudsakligen med regeringens. Utredningen föreslår inte någon särskild punkt om delegationsförbud i ärenden om valfrihetssystem.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. *Karlstads kommun* instämmer i att beslut som överklagas genom laglighetsprövning inte bör komma i fråga för automatiserat beslutsfattande givet de begränsningar som finns i rätten att överklaga. *Lunds universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen* pekar på att regeringens bedömning av att förvaltningslagens rättssäkerhetsgarantier uppfyller kraven på lämpliga åtgärder vid automatiserade beslut enligt artikel 22 i EU:s dataskyddsförordning har i ifrågasatts. *Region Skåne* anför att det bör tydliggöras vad som avses med ärenden om upphandling. *Centrum för rättvisa* anser att det bör framgå av lag att enskilda ska underrättas om att ett beslut har fattats på automatiserad väg och att automatiserade beslut alltid bör omprövas om den enskilde begär det.

CKS som visserligen avstyrker att det införs en möjlighet till automatiserat beslutsfattande anser att de föreslagna begränsningarna är motiverade. *Akademikerförbundet SSR* invänder inte mot begränsningarna men anser att de behöver kompletteras med ett tydliggörande av att formuleringarna i EU:s dataskyddsförordning om den bakomliggande logiken, om rätten till mänsklig handläggning, och formuleringarna kring profilering, kan innefatta även processer som inte behandlar personuppgifter.

Skälen för regeringens förslag

Förvaltningslagens rättssäkerhetsgarantier uppfyller kraven på lämpliga åtgärder vid automatiserade beslut enligt EU:s dataskyddsförordning

För att det ska vara möjligt att använda automatiserade beslut i den kommunala förvaltningen måste ett sådant beslutsfattande vara förenligt med EU:s dataskyddsförordning.

I 3 kap. 3 § första stycket lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen) anges att känsliga personuppgifter får behandlas av en myndighet med stöd av artikel 9.2 g i EU:s dataskyddsförordning om uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag, om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende, eller i annat fall, om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet. Såväl statliga som kommunala myndigheter omfattas av bestämmelsen (prop. 2017/18:105 s. 193).

Den ärendehantering som kommuner och regioner ägnar sig åt inom ramen för den specialreglerade verksamheten är föreskriven i lag. Den måste därför anses föranledd av ett viktigt allmänt intresse enligt artikel 9.2 g i förordningen. Ett automatiserat beslutsfattande förutsätter därför inte några författningsändringar i denna del även om behandlingen skulle röra känsliga personuppgifter.

Enligt artikel 22.1 i förordningen har den registrerade rätt att inte bli föremål för ett beslut som enbart grundas på automatiserad behandling, inbegripet profilering, vilket har rättsliga följder för honom eller henne eller på liknande sätt i betydande grad påverkar honom eller henne. Den s.k. Artikel 29-gruppen (en grupp med företrädare för medlemsstaternas dataskyddsmyndigheter som i stort motsvaras av den nuvarande Europeiska dataskyddsstyrelsen enligt EU:s dataskyddsförordning) uttalade

innan förordningen trädde i kraft att för att ett beslut som grundas enbart på automatiserad behandling ska få rättsliga följder krävs att beslutet påverkar någons juridiska rättigheter, såsom organisationsfrihet, rösträtt eller rätten att vidta rättsliga åtgärder. En rättslig följd kan även vara något som påverkar en persons rättsliga ställning eller hans eller hennes rättigheter enligt ett avtal. Som exempel angavs uppsägning av ett avtal, rätt till eller nekande av en särskild lagstadgad social förmån, t.ex. barn- eller bostadsbidrag och inreseförbud till ett land eller nekat medborgarskap (Artikel 29-gruppen, WP251rev.01, ”Riktlinjer om automatiserat individuellt beslutsfattande och profilering enligt förordning [EU] 2016/679”). I skäl 71 till EU:s dataskyddsförordning anges angående begreppet ”på liknande sätt i betydande grad påverkar honom eller henne” automatiserat avslag på en kreditansökan online eller rekrytering utan personlig kontakt som typexempel.

I förordningen definieras profilering som varje form av automatisk behandling av personuppgifter som består i att dessa personuppgifter används för att bedöma vissa personliga egenskaper hos en fysisk person, i synnerhet för att analysera eller förutsäga denna fysiska persons arbetsprestationer, ekonomiska situation, hälsa, personliga preferenser, intressen, pålitlighet, beteende, vistelseort eller förflyttningar (artikel 4.4). I artikel 22.2 anges dock att förbudet i punkten 1 i samma artikel inte ska tillämpas om automatiserade beslut är nödvändigt för ingående eller fullgörande av ett avtal mellan den registrerade och den personuppgiftsansvarige. Förbudet ska inte heller tillämpas om automatiserade beslut tillåts enligt unionsrätten eller en medlemsstats nationella rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av och som fastställer lämpliga åtgärder till skydd för den registrerades rättigheter, friheter och berättigade intressen, eller grundar sig på den registrerades uttryckliga samtycke. Beslut får enligt artikel 22.4 grunda sig på känsliga personuppgifter endast om behandlingen sker med stöd av artikel 9.2 a (samtycke) eller g (viktigt allmänt intresse) och lämpliga åtgärder som ska skydda den registrerades berättigade intressen har vidtagits. Artikel 22 är direkt tillämplig i medlemsstaterna men med stöd av artikel 23 är det möjligt att i nationell rätt begränsa tillämpningsområdet för artikeln. Vidare anges i skäl 71 att lämpliga skyddsåtgärder enligt artikel 22 bör inkludera en rätt att överklaga ett beslut som fattas automatiserat.

Frågan om automatiserade beslut i nationell rätt och dessa bestämmelserns förhållande till dataskyddsregleringen har behandlats av regeringen i samband med ikraftträdandet av dataskyddsförordningen (prop. 2017/18:95 s. 97–101). Där konstateras att det finns omständigheter som talar för att avsikten med artikel 22 i dataskyddsförordningen är att endast omfatta automatiserade beslut som innefattar profilering. Någon säker slutsats kan dock i avsaknad av praxis inte dras i denna fråga. Regeringen ansåg emellertid, även om artikel 22 skulle innefatta andra automatiserade beslut, att den nationella förvaltningsrättsliga regleringen innefattar sådana lämpliga åtgärder till skydd för den registrerades rättigheter, friheter och berättigade intressen som medför att det automatiserade beslutsfattandet omgärdas av sådana skyddsåtgärder som uppställs som en förutsättning i artikel 22.2 b dataskyddsförordningen. Utöver de allmänna kraven i förvaltningslagen på legalitet, objektivitet och proportionalitet (5 §) säkerställs rätten till insyn (10 §), krav på kommunikation (25 §)

liksom möjligheten till ändring och rättelse av beslut (36–39 §§) samt rätten att överklaga beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt (41 §). Utifrån detta gjorde regeringen bedömningen att förvaltningslagens reglering uppfyller de EU-rättsliga kraven på skyddsåtgärder och att befintliga bestämmelser om automatiserat beslutsfattande därför inte behövs förändras. Denna fråga har även behandlats i bl.a. prop. 2017/18:112 s. 64–65, prop. 2017/18:115 s. 31 och prop. 2019/20:196 s. 35. Avseende känsliga personuppgifter har regeringen angett att kraven i artikel 22.4, på att lämpliga åtgärder som ska skydda den registrerades berättigade intressen har vidtagits, är ett krav som får anses rikta sig direkt till den personuppgiftsansvarige och således inte i sig förutsätter några nationella lagstiftningsåtgärder (prop. 2017/18:115 s. 31). Riksdagen har inte invänt mot regeringens bedömning att den förvaltningsrättsliga regleringen medför att ett automatiserat beslutsfattande omgärdas av sådana skyddsåtgärder som förutsätts i artikel 22.2 b.

Regeringen anser mot denna bakgrund att det inte finns skäl att nu göra en annan bedömning än den regeringen tidigare har gjort i fråga om att förvaltningslagens rättssäkerhetsgarantier uppfyller kraven på lämpliga åtgärder vid automatiserade beslut enligt artikel 22 i EU:s dataskyddsförordning. Det finns därmed inga hinder för en ordning där ett automatiserat beslutfattande blir tillåtet även för kommuner och regioner i de fall när den förvaltningsrättsliga regleringen är fullt ut tillämplig på ärendehanläggningen. Regeringen bedömer mot bakgrund av reglerna om rättelse och ändring i förvaltningslagen, till skillnad från *Centrum för rättvisa*, att det inte är motiverat med en särskild reglering av omprövning av automatiserade beslut i kommunal förvaltning. Därigenom kommer samma rättsliga förutsättningar att gälla för automatiserat beslutsfattande i statlig och kommunal förvaltning.

Delegationsförbud för beslut i ärenden som inte omfattas av förvaltningslagens rättssäkerhetsgarantier

Den del av den kommunala verksamheten som är specialreglerad omfattas i allmänhet av förvaltningslagens rättssäkerhetsgarantier på samma sätt som de statliga myndigheternas ärendehantering. Vidare gör EU:s dataskyddsförordning och unionsrätten i stort inte någon skillnad mellan vilket offentligt organ som fattar ett beslut. Det innebär således att den förvaltningsrättsliga reglering som gäller för de nämndbeslut som överklagas förvaltningsrättsligt innefattar sådana skyddsåtgärder som krävs för att ett automatiserat beslutsfattande av sådana nämndbeslut bör vara tillåtet enligt artikel 22.2 b i EU:s dataskyddsförordning. Regeringen anser därför, till skillnad från *Lunds universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen*, att det inte behövs någon ytterligare reglering för att detta beslutsfattande ska vara omgärdat av sådana skyddsåtgärder.

Regeringen anser däremot att de nämndbeslut som kommunsektorn fattar med stöd av speciallagstiftning och som inte kan överklagas, exempelvis beslut om s.k. boendeparkering enligt 15 kap. 2 § trafikförordningen (1998:1276), inte omfattas fullt ut av lämpliga skyddsåtgärder. Av skäl 71 till EU:s dataskyddsförordning följer att lämpliga skyddsåtgärder enligt artikel 22 bör inkludera en rätt att överklaga ett beslut som fattas automatiserat. Huruvida detta i alla situationer innebär att beslutet måste

gå att överklaga kan inte helt säkert slås fast. Innehållet i skäl 71 talar i och för sig i riktning för att så är fallet. Det utesluter dock t.ex. inte att uttrycks-sättet i skälen använts snarare för att markera att det bör finnas en meka-nism som i förekommande fall säkerställer att en ny manuell omprövning kan göras av omständigheterna i det enskilda fallet. Under alla förhållan-den kan konstateras att överklagandeinstitutet utgör en viktig garant för rättssäkerheten eftersom det innebär att beslut kan komma under domstols-granskning och utredningen kompletteras eller ärendet återförvisas till nämnden för det fall beslutsunderlaget visar sig bristfälligt. Mot bakgrund av det och i avsaknad av klargörande uttalanden från EU-domstolen bör beslut som enligt lag eller författning inte får överklagas inte kunna bli föremål för automatiserat beslutsfattande.

Regeringen anser inte heller att kravet på lämpliga skyddsåtgärder i artikel 22.2 b kan anses uppfyllt när det gäller ärenden som överklagas genom laglighetsprövning enligt bestämmelserna i 13 kap. kommunal-lagen. Dessa ärenden är i fråga om partsinsyn, kommunikationskrav, än-dring och rättelse av beslut samt förvaltningsrättsligt överklagande undan-tagna från de bestämmelser i förvaltningslagen som utgör lämpliga åtgär-der till skydd för den registrerades rättigheter, friheter och berättigade intressen (2 § förvaltningslagen och prop. 2017/18:115 s. 31). Med hänsyn till kraven i den EU-rättsliga regleringen skulle automatiserat besluts-fattande avseende ärenden som laglighetsprövas ställa krav på en annan ordning innefattande en utökad tillämpning av förvaltningslagens regler för alla beslut som laglighetsprövas. Utifrån de begränsningar som finns i klagorätten enligt 13 kap. kommunallagen skulle det dessutom kunna krävas förändringar av själva laglighetsprövningsinstitutet. Remissin-stanserna har inte efterfrågat någon sådan förändrad ordning. Regeringen instämmer mot den bakgrunden i utredningens bedömning att det inte finns skäl att införa ett automatiserat beslutsfattande avseende ärenden som överklagas genom laglighetsprövning.

Vidare fattar och genomför kommuner och regioner beslut om upphan-dling i egenskap av s.k. upphandlande myndighet både i den allmänna och i den specialreglerade förvaltningen (jfr 1 kap. 22 § lagen [2016:1145] om offentlig upphandling, förkortad LOU). Kommuner och regioner kan också tillämpa valfrihetssystem vad gäller tjänster inom hälsovård och socialtjänster samt i fråga om tjänster för elektronisk identifiering. Detta regleras i lagen (2008:962) om valfrihetssystem, förkortad LOV, och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identi-fiering, förkortad ELOV. (I sammanhanget bör även nämnas att det vid Regeringskansliet pågår ett lagstiftningsarbete som bl.a. innefattar att ELOV ska ersättas med en ny lag om auktorisationssystem för digitala tjänster.) Förfarandena i upphandlingsärenden och i ärenden om valfrihets-system är reglerade i detalj i de olika upphandlingslagarna och lagarna om valfrihetssystem.

Beslut om upphandling och giltigheten av ett avtal som har slutits mellan en upphandlande myndighet och en leverantör kan överprövas av allmän förvaltningsdomstol på ansökan av en leverantör (se t.ex. 20 kap. 5 § LOU). Som *Region Skåne* påtalar får alltså inte sådana beslut i ärenden om upphandling som upphandlingslagarna ska tillämpas på, bli föremål för laglighetsprövning (20 kap. 19 § LOU och 13 kap. 3 § KL). Däremot gäller den kommunalrättsliga regleringen i fråga om det kommunala

beslutsfattandet enligt upphandlingslagarna. Det innebär att en nämnd kan uppdra åt presidiet, ett utskott, en ledamot eller en ersättare samt åt en anställd att fatta beslut på nämndens vägnar i ärenden om upphandling (6 kap. 37 § och 7 kap. 5 § KL). Det kan exempelvis handla om beslut om att tilldela kontrakt eller ingå ramavtal.

Som framgår av utredningen innebär de regelverk som gäller för förfarandena på upphandlings- och valfrihetssystemområdet att förvaltningslagen inte är fullt ut tillämplig på upphandlingsärenden och ärenden om valfrihetssystem enligt LOV. Det är därmed inte säkerställt att ett automatiserat beslutsfattande i dessa ärenden är omgärdat av sådana lämpliga skyddsåtgärder som krävs enligt artikel 22.b i EU:s dataskyddsförordning. Regeringen anser därför att det inte bör vara möjligt med ett automatiserat beslutsfattande när det gäller ärenden om upphandling eller valfrihetssystem enligt LOV. För att skapa en enhetlig och lättillämpad reglering bör även ärenden om valfrihetssystem enligt ELOV undantas från möjligheten till automatiserat beslutsfattande, även om förvaltningslagen ska tillämpas vid ärendehandläggningen. Regeringen bedömer i likhet med utredningen att det i dagsläget inte heller torde vara möjligt att automatisera beslut i dessa processer i någon större utsträckning.

Sammanfattningsvis bör det införas ytterligare begränsningar i 6 kap. 38 § kommunallagen vad gäller automatiserat beslutsfattande. Det behövs för att skapa en ordning där automatiserat beslutsfattande endast är tillåtet för beslut som omfattas av förvaltningslagens rättssäkerhetsgarantier och möjlighet till förvaltningsrättsligt överklagande. Enligt de nya delegationsförbuden bör beslutanderätten inte få delegeras till en automatiserad beslutsfunktion när det gäller beslut i ärenden som överklagas enligt 13 kap. kommunallagen eller ärenden som enligt lag eller annan författning inte får överklagas. Delegationsförbud bör även gälla för beslut i ärenden om upphandling eller ärenden om valfrihetssystem. Med ärenden om upphandling avses både beslut om upphandling enligt upphandlingslagarna och upphandling som är undantagen från dessa lagars tillämpningsområde. Med ärenden om valfrihetssystem avses beslut enligt valfrihetssystemlagarna.

5 Ordningen för val i kommuner och regioner

5.1 Det behövs en ny lag om proportionella val

Regeringens förslag: En ny lag om proportionella val i kommuner och regioner ska ersätta den nuvarande lagen.

Den nya lagen ska i stora delar ha samma materiella innehåll som den nuvarande lagen. Det gäller bl.a. ordningen för dubbelvalsavveckling.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanser, bl.a., *Region Jönköping*, *Valmyndigheten*, och *Österåkers kommun* tillstyrker eller har

inga invändningar mot att det införs en ny lag. *Linköpings universitet, Centrum för kommunstrategiska studier (CKS)*, anser att utredningens förslag om ny lag är väl avvägt. *SKR* tillstyrker endast delvis förslaget och ifrågasätter införandet en ny beräkningsmetod för att fastställa ordningen inom en valsedelsgrupp.

Ett antal remissinstanser, bl.a. *Karlstads kommun*, framhåller att även den nya lagen kan komma att uppfattas som komplicerad och svårtillgänglig. *Stenungsunds kommun* konstaterar att risken för fel vid tillämpningen är fortsatt stor på grund av lagens lagtekniska karaktär. *Borås* och *Kungsbacka kommuner* anser att minoritetens representation i de beslutande församlingarna hellre bör garanteras genom att fullmäktige ges ett generellt ansvar för att säkerställa representationen. Vidare borde det enligt kommunerna införas krav på att en ledamot som avser att yrka på proportionellt val ska meddela detta i förväg. Även *Lidingö kommun* önskar ett resonemang kring möjligheten att ge fullmäktige och dess valberedning möjligheter att själva styra över förrättandet.

Vissa remissinstanser menar att ordningen för dubbelvalsavveckling bör förändras. *CKS* anser att det finns skäl att anpassa lagstiftningen så att dubbelvalsavveckling sker på samma sätt i proportionella val i kommun- och regionfullmäktige som i allmänna val. Även *Oskarshamns kommun* anser att den nya lagen bör innehålla förändrade regler avseende dubbelvalsavveckling. Enligt kommunen bör det krävas samtycke för att kunna stå på flera valsedlar samtidigt.

Skälen för regeringens förslag

Val i kommun- och regionfullmäktige

Bestämmelser om fullmäktiges val av förtroendevalda till bl.a. styrelse, nämnder och utskott finns i kommunallagen och i lagen (1992:339) om proportionellt valsätt. De val som sker i fullmäktige ska inte förväxlas med de allmänna valen till fullmäktige. Ledamöterna och ersättarna i fullmäktige utses i allmänna val och är således direkt folkvalda medan de förtroendevalda som fullmäktige i sin tur utser är indirekt folkvalda. Med förtroendevalda avses enligt kommunallagen ledamöter och ersättare i fullmäktige, nämnder och fullmäktigeberedningar, kommunal- och regionråd samt revisorer (4 kap. 1 § första stycket KL). Med förtroendevalda avses också ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen, förbundsstyrelsen eller någon annan nämnd, de beslutande församlingarnas beredningar samt revisorer i ett kommunalförbund (4 kap. 1 § andra stycket KL).

Huvudregeln är att fullmäktiges val avgörs som övriga ärenden på det sätt att ordföranden lägger fram ett förslag till beslut som är utformat så att det kan besvaras med ja eller nej varpå förslaget antas med akklamation eller sluten omröstning (5 kap. 52–57 §§ KL). Om det däremot begärs av det antal väljande som anges i 2 § lagen om proportionellt valsätt, ska valen vara proportionella vid val av bl.a. ledamöter och ersättare i nämnder och fullmäktigeberedningar (5 kap. 58 § och 6 kap. 42 § KL). Utöver kommunallagen finns annan lagstiftning som reglerar att val kan vara proportionella, t.ex. val av nämndemän enligt 19 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

En ny lag för att åstadkomma ett ändamålsenligt och mer lättillämpat regelverk

I lagen om proportionellt valsätt finns ett antal oklarheter. Det handlar bl.a. om att regleringen för gruppbe-teckningar och valedelsgrupper kan utnyttjas av partier för att tjäna platser genom att använda en gruppbe-teckning utan att det finns något äkta samarbete. Det är också ett problem att det inte är möjligt att hålla fyllnadsval i de fall valet av en avgående ledamot genomförs enligt reglerna om proportionellt val (jfr bet. 2016/17:KU30 s. 29).

Eftersom flertalet av den befintliga lagens bestämmelser härrör från Kungl. Maj:ts nådiga staga om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913 (nr 79) och mer eller mindre okommenterat har återgivits i de tre följande lagarna finns det i stort sett inte heller något stöd för rättstillämpningen i form av förarbeten.

Enligt vad SKR anför i den skrivelse som inkom till regeringen i december 2014 finns det behov att förtydliga och komplettera bestämmelserna om val i kommuner och regioner så att lagstiftningen svarar mot dagens förutsättningar och behov (Fi2015/00464). Flera remissinstanser har yttrat sig i linje med skrivelsen från SKR.

Regeringen anser mot den bakgrunden att den nuvarande lagen bör ersättas med en helt ny lag om proportionella val. En ny lag ger bäst förutsättningar för att åstadkomma ett ändamålsenligt och lättillämpat regelverk. Det är dock ofrånkomligt att reglerna om genomförande av proportionellt val, särskilt de om sammanräkning, är lagtekniskt relativt komplicerade. Det är därför, som *Karlstads kommun* framhåller, svårt att komma ifrån att även den nya lagen kan komma att uppfattas som komplicerad. En ytterligare komplicerande faktor är att proportionella val är något av en undantagshändelse. Utifrån de förutsättningar som gäller för den typ av reglering som det nu är fråga om är det dock regeringens uppfattning att den nya lagen – såsom den föreslås utformas med bl.a. nya regler för valedelsgrupper och förenklad ordning för genomförande av val – lever upp till kraven på att vara lätt att förstå och tillämpa samt säkerställa representation från politiska minoriteter. Detta till trots går det inte att komma ifrån att det vid alla val ligger ett ansvar på den som ansvarar för genomförandet av valet. Regeringen anser dock till skillnad från *Stenungsunds kommun* att risken för fel i tillämpningen kommer att minska till följd av den nya lagen.

Det materiella innehållet kommer i stora delar att vara det samma

För att komma tillrätta med de oklarheter som den nuvarande regleringen om proportionella valsätt innebär föreslår regeringen att den nya lagen innehåller vissa förtydliganden och förändringar jämfört med dagens lagstiftning. Dessa behandlas ingående nedan (se avsnitt 5.2–5.4).

Regeringen anser till skillnad från bl.a. *Borås kommun* att det inte går att ersätta en lagreglering av proportionella val med en mer generell regel som ålägger fullmäktige att säkerställa en representativ representation. Regleringen som syftar till att säkerställa minoritetsskydd är en viktig del av ramverket för en fungerande kommunal demokrati och utgör en garanti för samlingsstyre i de fall en uppgörelse mellan partierna – som innebär att företrädare från såväl de styrande partierna som oppositionen ingår i

bl.a. styrelse och nämnder – inte går att nå. Dessutom skulle det även med en ordning som ger fullmäktige ansvar att säkerställa representationen på ett mer generellt plan krävas en reglering av hur det ska beräknas i vilken utsträckning ett parti ska tilldelas en plats.

Vidare anser regeringen, till skillnad från Borås och *Kungsbacka kommuner*, att det inte bör ställas krav på att yrkande om proportionellt val ska framställs i förväg eftersom en sådan ordning skulle kunna leda till en urholkning av minoritetsskyddet. Om det infördes en bestämd tidpunkt för när ett sådant yrkande måste framställas skulle det kunna leda till en situation där det finns en överenskommelse mellan partier om samarbete när den satta tidsgränsen löper ut, men där förutsättningarna för det samarbetet sedan ändras vid tiden för valet. I ett sådant fall skulle en minoritet inte längre ha möjlighet att yrka på proportionellt val.

Utöver de förändringar som regeringen föreslår nedan bör den nya lagen i stora delar ha samma materiella innehåll som den nuvarande lagen. Det innebär att befintlig rättspraxis på områden som inte förändras fortsatt kan vara till ledning vid rättstillämpningen.

Ordningen för dubbelvalsavveckling bör vara oförändrad

Det behöver finnas en reglerad ordning för dubbelvalsavveckling för att hantera situationen att samma namn förekommer hos mer än en valseldelsgrupp. Den befintliga ordningen innebär att det vid beräkningen av det jämförelsetal som används för att beräkna vilken grupp som står på tur att tilldelas plats, tas hänsyn till om en person har fått plats från mer än en valseldelsgrupp. Regleringen har funnits sedan 1913 års stadga. Frågan är om det nu finns behov av att införa en annan reglering.

Beträffande den situationen som *Oskarshamn kommun* tar upp om att en person mot sin vilja skulle sättas upp på ett annat partis valsedel, behöver det beaktas att den som väljs in i t.ex. en styrelse eller en nämnd inte är bunden att driva ett visst partis politik. Proportionella val bygger inte på partibeteckningar och det finns inte heller något krav i lagstiftningen på att det ska gå att identifiera vilket parti någon företrädar. Regeringen anser därför att den eventuella förekomsten av ett sådant agerande inte motiverar en annan ordning.

CKS menar att det även vid allmänna val kan förekomma att en kandidat blir invald för olika politiska partier och därmed blir dubbelvalsavvecklad enligt reglerna i vallagen (2005:837). Lagstiftningen bör därför enligt CKS anpassas så att dubbelvalsavveckling sker på samma sätt i proportionella val i kommun- och regionfullmäktige som i allmänna val.

Vallagens metod för dubbelvalsavveckling enligt 14 kap. 10, 11 och 13 §§ innebär kortfattat – om man bortser från personvalsregleringen – att den som tilldelas mandat i flera valkretsar ska anses vald i den valkrets där denna person har det största jämförelsetalet. För den plats som personen valts till men inte kan besätta utses den första kandidat på den valsedel som har fått flest antal röster och som gällde för ledamoten när denne tilldelades plats. Som första namn på valsedeln betraktas således den första kandidat som inte redan har tilldelats en plats för partiet.

En variant på vallagens metod som skulle kunna användas för dubbelvalsavveckling vid proportionella val skulle innebära att en person som tilldelas mer än en plats ska anses vald av den valseldelsgrupp för vilken

personen fick det högsta jämförelsetalet. Platserna för övriga valsedelsgrupper som personen tilldelas skulle då tilldelas nästa namn enligt den eller dessa valsedelsgruppers ordning.

Även om en av flera situationer som kan vara aktuella vid den dubbelvalsavveckling som sker vid allmänna val enligt vallagen kan jämföras med den situation som är aktuell enligt lagen om proportionellt valsätt, behöver även annan hänsyn tas vid bedömningen av behovet av den befintliga regleringen.

Metoden för dubbelvalsavvecklingen enligt den nuvarande lagen innebär att de valsedelsgrupper som röstat fram en och samma person till valbar plats gynnas genom att de vid platstilldelningen får tillgodoräkna sig att det finns en eller fler andra valsedelsgrupper som röstat lika. Dubbelvalsavvecklingen är alltså utformad på ett sådant sätt att valsedelsgrupper som röstat på samma namn anses ha tillsatt ett sådant namn gemensamt. Dubbelvalsavvecklingen kan därför anses utgöra en del av det proportionella valsättet. I och med de nya reglerna för valsedelsgrupper kan systemet för dubbelvalsavvecklingen ses som ett sätt för ett parti eller en samarbetskonstellation att få visst proportionellt genomslag i den mån de är överens om enstaka namn, men inte kan enas om en hel namnlista. Regeringen anser därför att ordningen för dubbelvalsavveckling i den nya lagen bör motsvara den nu befintliga ordningen.

5.2 Förutsättningar för proportionellt val av ersättare och suppleanter

<p>Regeringens förslag: En förutsättning för att ersättare och suppleanter ska kunna väljas proportionellt ska vara att valet av ledamöter varit proportionellt.</p>

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterar förslaget särskilt tillstyrker eller har inga invändningar mot det.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelserna om inträdesordningen för ersättare i lagen om proportionellt valsätt reglerar i vilken ordning ersättare ska tjänstgöra när de har utsetts genom proportionella val (25 §). Huvudregeln är att ersättare som valts från en valsedelsgrupp med samma gruppbezeichnung som den frånvarande ledamoten valdes för ska träda in. Om det finns flera ersättare, har den som står högst på gruppens lista företräde. Finns ingen ersättare som har samma gruppbezeichnung, inträder en ersättare från den valsedelsgrupp som fått det högsta röstetalet. En ersättare som har blivit tilldelad en plats från två eller flera grupper, ska anses vald för den grupp från vilken ersättaren först blev tilldelad platsen.

Den nuvarande lagen får mot denna bakgrund anses förutsätta att ledamöterna valts proportionellt i de fall ersättarna ska väljas proportionellt. Regeringen kan dock konstatera att om ett tillräckligt antal ledamöter yrkar att val av ersättare ska ske proportionellt även i det fall ledamöterna har utsetts genom majoritetsval torde ett sådant yrkande inte kunna avslås (jfr 5 kap. 58 § KL och 2 § lagen om proportionellt valsätt). Detta trots att

inträdesordningen för ersättare i lagen om proportionellt valsätt då inte fungerar som det är tänkt.

För att åstadkomma en tydlig och ändamålsenlig reglering anser regeringen, i likhet med bl.a. *SKR*, att det i den nya lagen bör finnas en särskild bestämmelse om att ett proportionellt val av ersättare förutsätter att ledamöterna valts proportionellt.

Regeringen anser vidare i likhet med utredningen att även val av suppleanter bör omfattas av kravet. Det innebär att ett proportionellt val av suppleanter förutsätter att valet av ledamöter varit proportionellt, t.ex. vad avser styrelsen för ett kommunalt bolag.

Enligt utredningen är det relativt vanligt att enbart ledamöter väljs proportionellt och att ersättare därefter väljs genom majoritetsval. Som *Region Skåne* noterar innebär den nya bestämmelsen inte någon reglering av detta omvända förhållande. Ersättare och suppleanter behöver alltså inte väljas proportionellt bara för att ledamöterna har blivit valda på det sättet.

5.3 Regleringen om valsedelsgrupper och ordningen för genomförande av val

Regeringens förslag: Valsedlar med samma gruppbezeichnung och där samma namn angetts i samma ordningsföljd ska bilda en valsedelsgrupp.

Valsedelsgruppens namnlista ska utgöras av namnen i den ordningsföljd de angetts på gruppens valsedlar.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer inte med regeringens förslag. Utredningen bedömer, till skillnad från regeringen, att regleringen av gruppbezeichnungen ska behållas oförändrad och att ordningen för hur de proportionella valen genomförs inte bör förändras. Vidare föreslår utredningen att ordningen mellan namnen inom en valsedelsgrupp ska fastställas på samma sätt som vid val inom riksdagen.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser avstyrker utredningens bedömning om att regleringen av gruppbezeichnungen ska behållas oförändrad. *Karlshamns kommun* förespråkar att det införs krav på föransmälan av samarbeten. Även *CKS* anser att det finns skäl att förändra regleringen av gruppbezeichnungen. *Kungl. Tekniska högskolan, Institutionen för matematik, (KTH)* förespråkar en lagändring som gör det möjligt att föransmäla gruppbezeichnung och kandidater. *Oskarshamns kommun* anser att utredningen tonar ned de negativa riskerna gällande att ett parti kan tjäna platser genom att använda ett annat partis gruppbezeichnung utan att det finns något samarbete. Även *Uppsala universitet, Matematiska institutionen*, anför att det är olyckligt att utredningen inte föreslår en lösning på problemet. *SKR* efterlyser en klarare definition av begreppet valsedelsgrupp.

Region Jönköping instämmer däremot i utredningens bedömning att ytterligare moment under valförandet skulle innebära ökad byråkrati och tidsutdräkt, samt att en annan ordning skulle innebära en för stor förändring av det nuvarande systemet. Även *Eskilstuna kommun* anser att utredningen gjort kloka bedömningar.

Vidare anför vissa remissinstanser, bl.a. *Hällefors* och *Karlstads kommuner*, att det finns ett generellt behov av att förenkla regelverket. *Region Stockholm* anför att reglerna om sammanräkning för att fastställa ordningen inom en valsedelsgupp är komplicerade. *Lidingö kommun* konstaterar att beräkningsmodellerna är relativt komplicerade och ställer krav på expertkompetens hos kommuner.

Skälen för regeringens förslag

En reglering som innebär att en valsedelsgupp behöver vara överens om gruppbezeichnung och namnlista

En naturlig del av systemet med proportionellt val är att partier kan erhålla ytterligare platser genom att gå samman i en valsedelsgupp. Så länge en sådan valsedelsgupp är ett resultat av ett genuint samarbete är detta inget som i sig kan anses vara problematiskt. Den nuvarande regleringen av det proportionella valsättet innebär dock att det även är möjligt för ett parti att söka ingå i en valsedelsgupp utan att något samarbete förekommer mellan det och de andra partierna i en sådan konstellation. Ett sådant agerande kan vidare under vissa förhållanden leda till att ett parti får fler platser än det skulle fått om det inte ingått i konstellationen (S. Janson och S. Linusson, *Proportionella val inom kommunfullmäktige*, N.p., 2019, Web.).

Regeringen instämmer i vad flera remissinstanser anför om att det är ett problem med dagens system att ett parti kan tjäna platser genom att använda andra partiers gruppbezeichnung utan att det finns något faktiskt samarbete. Som *Karlshamns kommun* lyfter är det i grunden en demokratisk fråga att systemet för fördelningen av platser är utformat på ett sådant sätt att representationen i styrelser, nämnder och utskott m.m. stämmer överens med de förtroendevaldas väljarstöd. Regeringen anser därför, till skillnad från *Region Jönköping* och *Eskilstuna kommun*, att problemet behöver åtgärdas. Frågan är då hur den nya lagen bör utformas för att motverka ett sådant agerande.

Karlshamns kommun och *KTH* förespråkar lösningsalternativ som går ut på att det ska tas fram en ny ordning med möjlighet till föransmälan av antingen samarbeten eller gruppbezeichnungar och kandidater. Även i utredningen nämns någon form av föransmälan eller godkännande av samarbeten som tänkbara lösningar på problemet. Utredningen gör dock bedömningen att det ligger närmast till hands att göra om regleringen på ett sådant sätt att en valteknisk samverkan i en valsedelsgupp förutom en gemensam gruppbezeichnung även ska kräva en gemensam lista. Enligt utredningen skulle en sådan förändring innebära att enbart förberedda och äkta samarbeten skulle medföra någon fördel för de inblandade eftersom ett eventuellt parti som avsåg att ansluta sig till en annan gruppbezeichnung inte längre skulle kunna ange några egna namn och därför inte ha något att vinna på ett sådant agerande.

Regeringen bedömer att det inte bör tas fram en ny ordning med någon form av möjlighet till föransmälan. Ett införande av en sådan ny ordning skulle medföra relativt omfattande byråkrati eftersom det innebär att det skulle inrättas ett helt nytt förfarande för registrering och ansökan. Även om förfarandet skulle utformas som en förenklad version av vallagens förfarande, skulle det få till följd att ytterligare formalia tillförs ett regelverk som redan i dag uppfattas som tämligen byråkratiskt och svår-

tillämpat. En majoritet av remissinstanserna efterfrågar ytterligare regel-förenklingar och inte ett ännu mer omfattande regelverk.

Regleringen om valsedelsgrupper bör i stället utformas så att endast valsedlar med samma gruppbeteckning och namn i samma ordningsföljd utgör en valsedelsgrupp. Förutom en gemensam gruppbeteckning bör alltså en valteknisk samverkan även kräva att man är överens om en lista med namn. Valsedelsgruppens namnlista bör sedan utgöras av namnen i den ordningsföljd de angetts på gruppens valsedlar. Krav på enighet om namn och dess ordningsföljd innebär, som utredningen anför, att enbart förberedda och äkta samarbeten kan medföra någon fördel för de inblandade.

Förslaget innebär visserligen att man frångår den delen av dagens system som medger att flera partier kan samarbeta men ändå ha egna namnlistor. Proportionella val handlar dock i grunden om att platser i t.ex. styrelse och nämnder ska fördelas så att företrädare tillförsäkras representation proportionellt utifrån sina mandat. En samverkande konstellation som inte är överens om namnen kan enligt regeringens mening därför inte anses enad på ett sådant sätt att den vid ett proportionellt val bör få representation i proportion till sin samlade andel av rösterna. Det är alltså bara de konstellationer som kan samlas kring en gemensam meningssinriktning innefattande namnen och dess inbördes ordning som bör få möjlighet till sådan representation. I sammanhanget behöver det dessutom framhållas att valteknisk samverkan i praktiken förutsätter att de samarbetande parterna är överens om vem som ska tilldelas plats. Det förefaller inte heller finnas något större reellt behov av att ha olika namnlistor inom äkta samarbeten. Utredningen anför att det är vanligt att valsedlar inom en valsedelsgrupp listar samma namn i samma ordningsföljd och att utvecklingen har gått i den riktningen att många valsedelsgrupper numera använder förtryckta valsedlar.

Vidare innebär förslaget att partierna stärks på bekostnad av de enskilda ledamöterna. Som *CKS* understryker är dock de politiska partierna centrala aktörer i den lokala svenska demokratin. Regleringen syftar också till att omöjliggöra ett beteende med oäkta samarbeten som måste anses skadligt för den lokala demokratin. Regeringen anser mot denna bakgrund att den förstärkning av partierna som förslaget medför måste anses motiverad. Det bör också framhållas att den föreslagna regleringen inte innebär något egentligt ingrepp i den fria nomineringsrätten även om det i praktiken troligen kommer stärka partiernas ledning. Den enskilde röstande har möjlighet att fritt lista namn. Skillnaden i förhållande till dagens system gäller vad som ska krävas för att det ska anses finnas en valteknisk samverkan. Till detta ska läggas att regleringen medför betydande förenklingar av genomförandet av proportionella val genom att ordningen mellan namn inom en valsedelsgrupp inte längre behöver fastställas särskilt.

Regeringen anser mot den bakgrunden att övervägande skäl talar för att regleringen om valsedelsgrupper i den nya lagen bör utformas så att endast valsedlar med samma gruppbeteckning där samma namn anges i samma ordningsföljd räknas samman till en valsedelsgrupp.

Förenklad ordning för genomförande av val

Den befintliga ordningen för de proportionella valens genomförande innebär att rösterna först ordnas i valsekelsgrupper och räknas. Därefter fastställs namnordningen för varje valsekelsgrupp genom särskilda sammanräkningar. Slutligen fördelas platserna mellan valsekelsgrupperna och besätts med den som enligt gruppens lista står närmst på tur att få platsen. Till följd av regeringens föreslagna reglering om valsekelsgrupper kan denna reglering förenklas.

Regleringen om valsekelsgrupper innebär som anges ovan att en valsekelsgrupp behöver vara överens om både gruppbezeichnung och en lista med namn. Det nya kravet medför således att det inte längre behövs en ordning för att fastställa namnordningen inom en valsekelsgrupp. Namnordningen inom en valsekelsgrupp kommer i stället att framgå direkt av gruppens valseklar. Ordningen för genomförande av proportionella val kan därför förenklas genom att fördelningen av platser mellan valsekelsgrupperna kan ske direkt efter att de avlämnade valseklarna har ordnats i valsekelsgrupper. Regleringen av hur platserna fördelas och besätts enligt den nya lagen bör motsvara den nu befintliga ordningen.

Slopandet av ordningen för fastställande av namnordningen inom varje valsekelsgrupp innebär att någon reglering som motsvarar 15–18 §§ lagen om proportionellt valsätt inte behöver tas in i den nya lagen. Detta innebär i sin tur att frågan om beräkningsmetod för att fastställa ordningen mellan namnen inom en valsekelsgrupp inte längre är aktuell.

5.4 Fyllnadsval för att ersätta avgående ledamöter som valts proportionellt

Regeringens förslag: Fyllnadsval ska hållas för att ersätta avgående ledamöter som valts proportionellt.

Vid fyllnadsval ska fullmäktige, så långt det är möjligt, säkerställa att representationen i nämnden inte förändras.

Utredningens förslag överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag. Utredningen föreslår att det ska vara möjligt att hålla fyllnadsval för att ersätta avgående ledamöter som valts proportionellt.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Borlänge kommun* framhåller att det ligger i linje med den demokratiska värdegrund som samhället vilar på, att medborgarnas röst i största möjliga mån höras, även då en ledamot avgår. *Piteå kommun* understryker att förslaget underlättar administration av val och ger goda möjligheter till att representationen i nämnderna inte förändras under mandatperioden. *Eksjö* och *Aneby kommuner* framhåller att frågan om säkerställande av partitillhörighet när valda ledamöter avgår är viktig för mindre kommuner. *Region Jönköping* anser att förslaget är en tillfredställande lösning för att säkerställa minoritetsskydd. *Österåkers kommun* påtalar att tomma stolar i fullmäktige inte är bra ur ett demokratiskt perspektiv och understryker vikten av att regler för ersättare inte får förändra valresultatet. *Kungsbacka kommun* anför att den av fullmäktige fastställda inträdesordningen för ersättare bör användas även då en besluts-

instans har valts proportionellt. *SKR* efterfrågar ett förtydligande avseende i vilken utsträckning fyllnadsval av proportionellt valda ersättare i styrelse och nämnd kan ske.

Några remissinstanser är kritiska till utformningen av förslaget. *Eskilstuna* och *Motala kommuner* anser att formuleringen ”så långt det är möjligt” är oklar och öppnar upp för tolkningsproblem. Även *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att formuleringen bör ses över. *Uppsala kommun* anför att begreppet representation kan skapa otydlighet i lagtexten och bör ersättas med den partipolitiska representationen. *Region Skåne* anser att det tydligare bör framgå att fyllnadsval ska hållas även i de fall då avgående ledamot utsetts vid ett proportionellt val. Regionen anser vidare att fullmäktiges ansvar måste regleras mera kategoriskt.

Skälen för regeringens förslag

Behovet av reform

Om en ledamot avgår under mandattiden ska fyllnadsval förrättas om ledamoten valts genom majoritetsval (6 kap. 20 § första stycket KL). Om den avgångne ledamoten utsetts genom proportionellt val inträder i stället ersättare i enlighet med den ordning som har bestämts för ersättarnas tjänstgöring (6 kap. 20 § andra stycket KL). Om ersättarna utsetts genom majoritetsval inträder ersättaren i sådana fall enligt den inträdesordning som fullmäktige bestämt (6 kap. 16 § KL). När ersättare däremot har utsetts genom proportionella val är det ordningen i 25 § lagen om proportionellt valsätt som avgör vilken ersättare som inträder som ledamot.

Regeringen anser, i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser, att det rådande systemet inte är tillfredsställande när det gäller att ersätta ledamöter som avgår när ledamoten har valts proportionellt eftersom det kan leda till att majoritetsförhållandena i styrelsen eller övriga nämnder förändras. Regleringen kan medföra att en ledamot ersätts av någon inte bara från ett annat parti utan även från en annan samarbetskonstellation. Det kan också leda till att ett parti blir utan representation. Regeringen ser därmed ett behov av att reformera regleringen av hur avgående ledamöter ersätts när ledamoten har valts proportionellt.

Utredningen bedömer att det saknas behov att förändra regleringen avseende inträdesordningen vid tillfällig frånvaro eftersom det under utredningen inte framkommit att reglering är problematisk i den delen. Regeringen instämmer i denna bedömning och anser, till skillnad från *Kungsbacka kommun*, att det inte finns skäl att införa en ordning som innebär att fullmäktige får fastställda inträdesordningen för proportionellt valda ersättare. Frågan som *SKR* lyfter avseende i vilken utsträckning fyllnadsval av proportionellt valda ersättare i styrelse och nämnd kan ske har inte behandlats av utredningen. Det saknas därför beredningsunderlag för att inom ramen för detta lagstiftningsärende behandla frågan.

Fyllnadsval ska hållas om den avgående ledamoten utsetts vid proportionellt val

Regeringen anser, i likhet med flera remissinstanser inklusive *SKR*, att problematiken kring avgångna ledamöter bör hanteras genom att ledamöter som avgår under mandattiden ersätts genom fyllnadsval på motsvar-

ande sätt som gäller för ledamöter som valts genom majoritetsval. Även den nya regeln bör, såsom *Region Skåne* anför, vara tvingande. Skillnaden är dock att regeln behöver utformas på ett sådant sätt att det minoritetsskydd som de proportionella valen är avsedd att skapa upprätthålls.

Region Skåne anser att fullmäktiges ansvar för att säkerställa att representationen inte förändras när fyllnadsväl hålls, måste regleras mer kategoriskt än vad utredningen föreslår. Enligt regionen bör det parti vilket den avgående ledamoten tillhör ha rätt att nominera kandidat till den vakanta platsen, om det inte finns synnerliga skäl. Det är dock problematiskt att knyta regleringen om fyllnadsväl till partitillhörighet på det sätt som regionen och *Uppsala kommun* förespråkar. Varken majoritetsval eller proportionella val i kommuner och regioner innebär något krav på att de personer som väljs till förtroendeuppdrag har någon redovisad partitillhörighet. Ledamöter av fullmäktigeförsamlingarna har antingen nominerats av sina partier och accepterat att de nominerats eller samtyckt till att bli invald för partiet (2 kap. 9 och 20 §§ vallagen). För att väljas till andra uppdrag, såsom en nämnd, krävs dock enbart att en person är valbar (4 kap. 3 § andra stycket KL) och att fullmäktige väljer personen i fråga till uppdraget. I normalfallet torde det inte vara något problem att identifiera vilket parti någon företrädare men det finns alltså inte några sådana krav i lagstiftningen.

Den befintliga ordningen för proportionella val innebär att flera partier kan ingå i en och samma valsekelsgrupp genom att ange en gemensam gruppbezeichnung (14 §). Proportionella val bygger således inte på partibezeichnung utan utgår från valsekelsgrupper som bildas utifrån de gruppbezeichnungar som de väljande anger på sina valseklar. En gruppbezeichnung kan utgöras av en partibezeichnung, någon form av etablerad samarbetskonstellation eller en annan gruppering. Vid proportionella val går det således att avgöra från vilken valsekelsgrupp en person valts. För det fallet att gruppbezeichnung för valsekelsgruppen inte sammanfaller med en partibezeichnung finns det dock inget som garanterar att det går att identifiera från vilket parti inom en valsekelsgrupp som en person blivit vald. Vidare kan det vara så att det av en gruppbezeichnung inte framgår vilka partier som ingår i den. Även om det torde vara ytterst ovanligt kan det vara okänt vilka ledamöter som står bakom en bezeichnung.

Regeringen anser att det inte bör skapas någon ny reglering med krav på att det redovisas vilket parti en ledamot representerar. Ett sådant krav vore en stor förändring av den fria nomineringsrätten. Det skulle också medföra en ökad byråkrati. En regel om fyllnadsväl bör därför inte utformas på ett sådant sätt att det i lag anges ett krav på att den avgångne ledamoten ersätts av någon som företrädare samma parti.

Kravet bör i stället utformas så att det inte tillskapas några nya formkrav i valordningen men ändå tillgodoser syftet att en ledamot som avgår ska ersättas av någon som företrädare samma parti. Som utredningen föreslår skulle det kunna åstadkommas genom att fullmäktige ges en lagstadgad skyldighet att, så långt det är möjligt, säkerställa att representationen i en nämnd inte förändras när fyllnadsväl ska hållas. Ett antal remissinstanser anför att formuleringen ”så långt det är möjligt” öppnar för tolkningsproblem och att det därmed finns risk att fullmäktige inte i tillräcklig utsträckning säkerställer representationen.

Regeringen kan konstatera att ett krav på att så långt som möjligt säkerställa att representationen inte förändras, är ett högt ställt krav. Det innebär att fullmäktige kan tillåta att representationen i nämnden förändras endast i de fall när det inte är möjligt att ersätta den avgående ledamoten med någon som representerar samma parti. Det handlar om undantagssituationer när partitillhörigheten inte är känd eller det av annat skäl inte går att upprätthålla representationen, t.ex. till följd av att den avgående ledamoten är partiobunden eller därför att det parti ledamoten företrätt har upplösts. Kravet kommer således medföra att en avgående ledamot i normalfallet ersätts av någon från samma parti. Samtidigt ger en sådan regel tillräcklig flexibilitet för att hantera de undantagssituationer som kan uppkomma och skapar inget behov av att införa regler om att partitillhörighet måste registreras. I de undantagssituationer när det inte är möjligt att säkerställa att representationen inte förändras kommer fullmäktige behöva redovisa de omständigheter som bedömningen grundas på.

Fyllnadsvalen kan vidare överklagas genom laglighetsprövning och minoriteter i fullmäktige har därmed möjlighet att få frågan om hur fullmäktige hanterat fyllnadsvalet rättsligt prövad. Att det ytterst ankommer på rättstillämpningen att bedöma om fullmäktige uppfyllt kravet i lagstiftningen innebär inte, som *Motala kommun* anför, att regeln i sig är oklar utformad. Möjligheten till domstolsprövning säkerställer att fyllnadsvalen genomförs på ett rättssäkert sätt.

Regeringen anser därmed att det minoritetsskydd som de proportionella valen är ämnade att skapa upprätthålls på ett tillfredsställande sätt genom att det i lag fastställs att fullmäktige har en skyldighet att, så långt det är möjligt, säkerställa att representationen i en nämnd inte förändras när fyllnadsval ska hållas. Den nya ordningen med fyllnadsval för avgående ledamöter som utsetts vid ett proportionellt val bör införas i kommunallagen. Motsvarande reglering ska också införas i föräldrabalken och lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och regioner när det gäller överförmyndarnämnder respektive indelningsdelegerade och ledamöter av utskott som valts av indelningsdelegerade.

5.5 Följdändringar i andra författningar

Regeringens förslag: Hänvisningar till lagen om proportionellt valsätt eller bestämmelser i den lagen ska i de författningar där hänvisningarna förekommer ersättas med hänvisningar till den föreslagna lagen om proportionella val i kommuner och regioner.

Utredningens förslag överensstämmer huvudsakligen med regeringens. Utredningen föreslår en annan utformning av en av de bestämmelser i kommunallagen som hänvisar till den nya lagen.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna kommenterar inte förslaget särskilt. *Luleå kommun* anser att den befintliga formuleringen ”om det begärs” bör användas i de lagar som hänvisar till den nya lagen om proportionella val eftersom det blir tydligare om förutsättningarna för proportionella val framgår av den hänvisande författningen. Dessutom bedömer utredningen att den formuleringen kan behållas i 9 kap. 8 § kommunallagen.

Skälen för regeringens förslag: Eftersom det föreslås att lagen om proportionellt valsätt ska ersättas av en ny lag om proportionella val i kommuner och regioner krävs att de författningar som hänvisar till den befintliga lagen ändras. Det rör sig, utöver kommunallagen, om två balkar och fem lagar. De ändringar som blir nödvändiga handlar i samtliga fall om rena hänvisningar till lagen om proportionellt valsätt i allmänhet eller till bestämmelsen i 2 § i den lagen. Dessa hänvisningar bör ändras så att de i stället hänvisar till den nya lagen.

Regelverket kan visserligen, såsom *Luleå kommun* anför, uppfattas som mer lättillgängligt om förutsättningarna för genomförande av proportionella val framgår redan av grundförfattningen. Utgångspunkten är att hänvisningar till bestämmelser i andra författningar bör utformas så att de ger information om innehållet i de bestämmelser man hänvisar till. Den nya begränsningen av proportionella val av ersättare och suppleanter i de fall ledamöterna valts genom majoritetsval innebär dock att de bestämmelser som hänvisar till 2 § lagen om proportionellt valsätt i stället bör hänvisa till den nya lagen i sin helhet eftersom val av ersättare och suppleanter enligt den nya lagen inte kan hållas proportionellt om valet av ledamöter skett genom majoritetsbeslut. Det gäller även hänvisningen i 9 kap. 8 § kommunallagen.

6 Reglerna om ersättares tjänstgöring i fullmäktige bör inte förändras

Regeringens bedömning: Det finns inte skäl att ändra bestämmelserna avseende ersättare i fullmäktige för att göra reglerna om ersättares tjänstgöring i kommuner och regioner enhetliga.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterar bedömningen särskilt, tillstyrker eller har inga invändningar mot den. *Kungsbacka kommun* upplever inga problem med nuvarande ordning och ser snarare problem med en ändrad ordning. *Östhammars kommun* konstaterar att tjänstgöringen för ersättare i fullmäktige handlar om skillnader mellan regionfullmäktige och kommunfullmäktige som främst rör regioner och kommuner som har flera valkretsar.

Skälen för regeringens bedömning: Bestämmelser om hur ersättare i regionfullmäktige utses finns i vallagen. För varje ledamot utses lika många ersättare som ledamotens parti fått mandat i valkretsen, dock alltid minst tre (14 kap. 14 och 15 §§). Enligt bestämmelser i kommunallagen, utses ersättare i kommunfullmäktige till det antal som kommunfullmäktige bestämmer. Antalet får högst vara hälften av det antal platser som varje parti fått i fullmäktige (5 kap. 8 § KL). Om det för ett parti inte kommer att utses minst två ersättare ska ytterligare en beräkning göras till dess minst två ersättare utsetts. Regleringen av hur ersättare i kommunfullmäktige utses återfinns i vallagen (14 kap. 16 och 17 §§).

Ersättare för en fullmäktigeledamot tjänstgör i den ordning som är bestämd mellan dem (5 kap. 18 § KL). Ordningen mellan ersättarna fastställs genom det allmänna valet och på det sätt som regleras i 14 kap. 15–17 §§ vallagen. För kommunfullmäktige finns utöver detta bestämmelser om tjänstgöringen i kommunallagen som inte är tillämpliga på regionfullmäktige (5 kap. 21 §).

Regleringen rörande ersättare i fullmäktige skiljer sig således åt mellan regionerna och kommunerna. Det rör både reglerna för indelning i valkretsar och reglerna om det antal ersättare som ska utses. Antalet ersättare är fler i regionerna än i kommunerna. Vidare utses ersättarna enligt två olika regelverk. Ersättare i regionfullmäktige utses på samma sätt som ersättare i riksdagen. För kommunerna finns däremot ett särskilt system, reglerat i vallagen.

De särskilda regler som finns i kommunallagen om ersättares tjänstgöring i kommunfullmäktige innebär att ersättare kan kallas till tjänstgöring även för andra ledamöter än de som de valts som ersättare för. I regionfullmäktige däremot, kan endast de personliga ersättarna träda in för tjänstgöring. Vid införandet av regleringen förefaller inte några överväganden ha gjorts om huruvida den utökade möjligheten att tillkalla ersättare även borde omfatta den regionala nivån (se prop. 1975/76:187 s. 367–368). En konsekvens av denna skillnad är att i regionfullmäktige kan en ledamot inte ersättas av en ersättare som utsetts i en annan valkrets medan det är möjligt i kommunfullmäktige. Däremot kan en ersättare i regionfullmäktige ha utsetts från en annan valkrets än ledamoten som ersätts.

Som utredningen konstaterat kan skillnaden i reglering av ersättares tjänstgöring mellan regioner och kommuner inte förklaras utifrån hänsyn till den geografiska representationen. Den nuvarande regleringen av regionernas indelning i valkretsar innebär inte någon skyldighet att göra en sådan indelning. I utredningen har det dessutom framkommit att endast drygt hälften av regionerna hade mer än en valkrets vid förra valet.

Särregleringen för kommunfullmäktige är baserad på ett antagande om att det finns risk för att ingen av de personliga ersättarna ska kunna inträda för tjänstgöring i kommunfullmäktige. Eftersom antalet ersättare är färre i kommunfullmäktige än i regionfullmäktige framstår det som rimligt att anta att risken för att detta ska hända är större i kommunerna än i regionerna.

Mot den bakgrunden kan det konstateras att det inte finns några egentliga argument för att förändra den befintliga ordningen utöver utgångspunkten att skillnader i reglering mellan regioner och kommuner bör undvikas. Den nu aktuella skillnaden har gällt under lång tid och förefaller inte innebära några problem. Regeringen anser därmed, i likhet med utredningen och remissinstanserna, att det inte finns någon anledning att göra några förändringar av den aktuella regleringen.

7 Anpassning av de kommunala jävsbestämmelserna

Regeringens förslag: Jävsgrunderna avseende sakägarjäv, intressejäv, närståendejäv, ställföreträdarjäv samt delikatessjäv i kommunallagen ska anpassas till lydelsen i förvaltningslagen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Statskontoret* ser flera goda skäl till att den ordning som tidigare gällde med en enhetlig jävsreglering inom hela den offentliga förvaltningen återställs, bl.a. för att medborgare ska möta en offentlig förvaltning som oavsett förvaltningsnivå har samma krav när det gäller saklighet och opartiskhet. *Österåkers kommun* framhåller att skillnaderna mellan kommunallagens och förvaltningslagens regler om jäv länge har gett upphov till frågor inom den kommunala förvaltningen. *Motala kommun* anför att förslaget innebär en märkbar skärpning och att det finns risk att allmänheten tolkar formuleringen ”kan ifrågasättas” som att det räcker att någon enskild person ifrågasätter opartiskheten utan fog.

Flera remissinstanser, bl.a. *Bjuvs* och *Borås kommuner* och *SKR*, invänder inte mot förslaget men betonar vikten av att de undantag för jäv som finns i kommunallagen och som saknar motsvarighet i förvaltningslagen kvarstår. *SKR* anför vidare, i likhet med *Karlstads kommun*, att den nuvarande överklagandeordningen bör lämnas oförändrad.

Lidingö kommun avstyrker de föreslagna ändringarna och anser att det finns sakliga argument för att ha en mer tillåtande inställning till jäv i den kommunala förvaltningen än i den statliga.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

De kommunalrättsliga jävsreglerna

I kommunallagen finns jävsbestämmelser avseende fullmäktige (5 kap. 47–49 §§), för förtroendevalda i nämnder (6 kap. 28–32 §§), för de anställda (7 kap. 4 §), för partsammansatta organ (7 kap. 24 §) och för revisorer (12 kap. 14–17 §§). För fullmäktige finns egna jävsgrunder men för delar av förfarandet hänvisas till vad som gäller för de förtroendevalda i nämnder (5 kap. 47 § andra stycket). Jävsbestämmelserna för de anställda och för de partsammansatta organen innebär att bestämmelserna som gäller för de förtroendevalda i nämnder ska tillämpas.

Jävsgrunderna för förtroendevalda i nämnder motsvarar i huvudsak de som anges i förvaltningslagen (16 §), men har fortfarande den språkliga utformning som fanns i den äldre förvaltningslagen (1986 års förvaltningslag). För förtroendevalda i nämnd gäller partsjäv, intressejäv, närståendejäv, ställföreträdarjäv, ombudsjäv, tillsynsjäv och delikatessjäv (6 kap. 28 § KL).

Den kommunalrättsliga jävsregleringen skiljer sig från den förvaltningsrättsliga på några punkter. Till att börja med skiljer sig reglerna om hur ett beslut om jäv får överklagas. Vidare finns i kommunallagen inte någon bestämmelse om tvåinstansjäv motsvarande den i förvaltningslagen (jfr 16 § första stycket 3), men däremot en bestämmelse om tillsynsjäv

(6 kap. 28 § 3 KL). En kommunal nämnd får inte heller utöva tillsyn över sådan verksamhet som nämnden själv bedriver (6 kap. 7 § andra stycket KL). Kommunallagen innehåller vidare två undantag från jäv som inte har någon motsvarighet i förvaltningslagen. Undantagen innebär att den som handlägger ett ärende hos en nämnd som berör ett aktiebolag där kommunen eller regionen äger minst hälften av aktierna eller en stiftelse där kommunen eller regionen utser minst hälften av styrelseledamöterna, inte anses jävig enligt 28 § 2 (ställföreträdarjäv) eller 5 (delikatessjäv) enbart på grund av att han eller hon är ställföreträdare för bolaget eller stiftelsen eller på något annat sätt är knuten dit (6 kap. 31 § första stycket). Detta gäller dock inte när en nämnd handlägger ärenden som avser myndighetsutövning mot enskilda. Vidare ska inte heller den som handlägger ett ärende hos en nämnd anses jävig enligt 28 § 5 (delikatessjäv) enbart på grund av att han eller hon tidigare har deltagit i handläggningen av ärendet hos en annan nämnd (6 kap. 31 § andra stycket).

Utformningen av jävsgrunderna ska anpassas

Till följd av att det vid införandet av kommunallagen inte gjordes någon förändring av utformningen av jävsgrunderna i 6 kap. 28 § som motsvarar den som skedde i och med införandet av förvaltningslagen har det uppkommit en skillnad mellan hur jävsgrunderna uttrycks i de båda lagarna. De förändringar som gjorts i förvaltningslagen är också till viss del materiella. Utformningen av bestämmelserna om parts- och intressejäv innebär att förutsättningarna för att någon ska anses jävig på dessa grunder kommer att vara uppfyllda oftare (prop. 2016/17:180 s. 95). De skillnader som numera finns kan således få konsekvensen att en jävssituation kan komma att bedömas annorlunda beroende på om den uppkommit i kommunal eller i statlig förvaltning.

Regeringen anser, i likhet med majoriteten av remissinstanserna och till skillnad från *Lidingö kommun*, att det inte går att sakligt motivera den skillnad som finns i fråga om utformningen av sakägarjäv, intressejäv, närståendejäv, ställföreträdarjäv samt delikatessjäv.

De skillnader som finns mellan statlig och kommunal förvaltning som motiverar olikheter i utformning av jävsregler tillgodoses genom de undantag från jäv som finns i kommunallagen. Som *Statskontoret* anför innebär anpassningen vidare endast att den ordning som tidigare gällde, med i stort sett enhetlig jävsreglering inom hela den offentliga förvaltningen, återställs.

Regeringen anser därför att de skillnader i regleringen av jävsgrunderna som inte är motiverade bör åtgärdas genom att kommunallagens jävsgrunder anpassas till förvaltningslagen. Därigenom uppnås en enhetlig reglering. Förarbetena till utformningen av jävsgrunderna i förvaltningslagen och den praxis som finns inom statlig förvaltning kan därmed ge vägledning vid tillämpningen. Det finns inget som talar för att utformningen av jävsgrunderna i förvaltningslagen kan misstolkas av allmänheten på det sätt som *Motala kommun* anför. Det bör också framhållas att, även om anpassningen innebär en viss skärpning i fråga om parts- och intressejäv, verkningarna av detta inte ska överdrivas. Detta eftersom en situation som enligt förvaltningslagen anses vara intressejäv i stället torde kunna bedömas som delikatessjäv enligt nuvarande reglering i kommunallagen.

Regeringen bedömer således att anpassningen inte ger upphov till sådana konsekvenser att det kan anses påverka bedrivandet av kommunal verksamhet.

Som en följd av jävsgrundernas nya utformning behöver även hänvisningarna i undantagen i 6 kap. 31 § kommunallagen ändras.

Det finns inte behov av några ytterligare förändringar av kommunallagens jävsbestämmelser

Enligt kommunallagen får ett beslut om jäv överklagas endast i samband med överklagande av det beslut genom vilket nämnden avgör ärendet (6 kap. 32 §). En sådan bestämmelse fanns även i 1986 års förvaltningslag men införandet av den nuvarande förvaltningslagen innebar en ändring på denna punkt. Numera kan beslut om jäv i stället överklagas i enlighet med lagens generella regel om besluts överklagbarhet (prop. 2016/17:180 s. 258–259).

En enhetlig reglering mellan kommunal och statlig förvaltning bör eftersträvas så långt det är möjligt och lämpligt. *SKR* menar dock att en ändrad överklagandeordning medför en risk för att effektiviteten i den kommunala verksamheten påverkas genom att ärendets handläggning fördröjs av en separat prövning av jävsfrågor. Det går inte att med säkerhet uttala sig om hur stor risk en förändring av överklagandemöjligheterna för jävsbeslut innebär för effektiviteten i den kommunala förvaltningen. I utredningen har det dock inte framkommit att förändringen vad avser den statliga förvaltningen hittills lett till någon debatt om att ärenden fördröjs till följd av domstolsprövningar av jävsbeslut på ett sådant sätt att det skapat problem. Utöver frågan om effektivitet finns dock fler aspekter att beakta.

Regeln för överklagande av jäv gäller även i fullmäktige. Förvaltningslagen innehåller inte någon reglering som rör handläggningen i beslutande församlingar. Det finns enligt regeringens mening inget skäl att överväga en förändrad reglering av överklagandet av jävsfrågor i fullmäktige.

Regeringen anser i likhet med remissinstanserna att intresset av att jävsfrågorna hanteras på ett likartat sätt inom en kommun eller region oberoende av om det är fullmäktige eller en nämnd som fattat beslutet väger tyngre än behovet av enhetlig reglering av förfarandet mellan statlig och kommunal förvaltning. Regeringen anser därmed att möjligheten att överklaga beslut om jäv i kommunallagen inte bör anpassas till regleringen i förvaltningslagen.

Regeringen instämmer också i vad många remissinstanser anför om att kommunallagens undantag från när jäv ska anses uppstå är särskilt anpassade till de kommunala förhållandena och således sakligt motiverade. Det finns därmed inte heller behov att anpassa den övriga regleringen av jäv i kommunallagen till förvaltningslagen.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

8.1 Ikraftträdandebestämmelser

Regeringens förslag: Den nya lagen om proportionella val i kommuner och regioner och de föreslagna ändringarna i övrig lagstiftning ska träda i kraft den 1 juli 2022.

Genom den nya lagen om proportionella val ska lagen om proportionellt valsätt upphävas.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De få remissinstanser som yttrar sig särskilt över förslaget har inga invändningar mot det. *Lidingö kommun* anför att ikraftträdandet bör ske i god tid inför nästa års val. Framför allt när det gäller bestämmelserna om proportionellt valsätt.

Skälen för regeringens förslag: Det är som *Lidingö kommun* framhåller angeläget att den nya lagen om proportionella val i kommuner och regioner träder i kraft före de allmänna valen 2022. Den nya lagen och de lagändringar som föreslås i denna lagrådsremiss bör därför träda i kraft den 1 juli 2022.

8.2 Övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Äldre bestämmelser ska gälla för överklagande av beslut som har meddelats eller tillkännagetts före ikraftträdandet.

Äldre bestämmelser om fyllnadsval avseende ledamöter i nämnder som valts proportionellt i kommunallagen och föräldrabalken samt enligt lagen om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och regioner ska fortfarande gälla för val som hållits före ikraftträdandet.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Majoriteten av de få remissinstanser som yttrar sig särskilt över förslaget har inga invändningar mot dem.

Skälen för regeringens förslag

Överklagande av beslut

Förslagen i denna lagrådsremiss innebär förändringar som kan ha påverkan på en överprövningsprocess. Det gäller exempelvis de förändrade jävsreglerna. För att säkerställa att ett beslut prövas enligt de bestämmelser som gällde när det fattades bör det därför införas övergångsbestämmelser med denna innebörd i de respektive författningar som ändras.

Övergångsbestämmelse avseende proportionella val

Val som hålls efter lagens ikraftträdande bör omfattas av förslagen som rör hanteringen av val. Det är troligen mindre vanligt att val hålls så sent in på en mandatperiod, men för det fall det händer finns det ingen an-

ledning att tillämpa äldre bestämmelser enligt regeringens mening. Däremot bör de nya bestämmelserna avseende fyllnadsval av ledamöter inte tillämpas på val som hållits enligt de nu gällande reglerna. Det bör därför införas övergångsbestämmelser som medför att den nuvarande regleringen av fyllnadsval avseende ledamöter i nämnder som valts proportionellt i kommunallagen respektive föräldrabalken fortfarande ska gälla för val som genomförts innan de föreslagna förändringarna träder i kraft. Detsamma gäller för fyllnadsval avseende indelningsdelegerade varför det även bör införas övergångsbestämmelser i lagen om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och regioner.

9 Konsekvenser av förslagen

9.1 Konsekvenser för kommuner och regioner

Förslaget om automatiserat beslutsfattande

Syftet med förslaget om automatiserat beslutsfattande i kommuner och regioner är att frigöra resurser i kommunsektorn och förkorta handläggningstiderna i olika kommunala ärenden. Möjlighet till automatiserat beslutsfattande har efterfrågats av kommuner och regioner som ett verktyg för att effektivisera verksamheten. Ett ändamålsenligt användande av automatiserat beslutsfattande har förutsättningar att medföra effektiviseringar. Bland annat innebär det en möjlighet att förkorta handläggningstiden så att beslut kan fattas snabbare än i dag. Detta för med sig fördelar för såväl kommuner och regioner som för enskilda intressenter (se avsnitt 4).

Regeringen bedömer, i likhet med utredningen och flera remissinstanser, att det genom en väl avvägd utveckling av processer och system är möjligt att med automatiserade beslut uppnå ett effektivare beslutsfattande i kommunal förvaltning på motsvarande sätt som i statlig förvaltning. Det kommer också att stärka rättssäkerheten genom att automatiska kontroller och högre grad av enhetlighet leder till ökad likabehandling.

Förslaget innebär enbart en möjlighet att besluta om delegation till en automatiserad beslutsfunktion och således inte något krav på kommuner och regioner att använda sig av möjligheten. Förslaget innebär därför inte något ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Den kommunala finansieringsprincipen innebär att kommuner och regioner inte ska åläggas nya uppgifter av staten utan de samtidigt ges möjlighet att finansiera dessa på andra sätt än genom höjda skatter. Vanligtvis finansieras nya åligganden genom att det generella statsbidraget höjs. Principen gäller i båda riktningar; om staten fattar beslut som gör att kommuners eller regioners åligganden minskar i omfattning eller tas bort och verksamhet därmed kan utföras billigare ska de statliga bidragen enligt principen minskas i motsvarande mån.

Som redovisats ovan finns det förutsättningar för effektiviseringar genom att använda möjligheten till automatiserat beslutsfattande. Utvecklingen eller inköpet av en automatiserad beslutsfunktion innebär däremot, såsom *Region Stockholm* påpekar, att kostnaderna åtminstone initialt torde

komma att öka. Möjligheten att delegera beslutanderätt till en automatiserad beslutsfunktion medför dock i sig inga kostnader. För det fall att möjligheten utnyttjas kan det leda till en effektivare verksamhet och troliga kostnadsbesparingar. Införandet av en frivillig möjlighet innebär dock inte att den kommunala verksamheten kan bedrivas billigare på ett sådant sätt att någon reglering enligt den kommunala finansieringsprincipen bör komma i fråga.

Ordningen för val

Syftet med förslaget om en ny lag om proportionella val är att åstadkomma ett ändamålsenligt och mer lättillämpat regelverk, som bl.a. inkluderar regler om att fyllnadsval ska hållas för att ersätta avgående ledamöter. Förslaget innebär visserligen att kommuner och regioner kommer behöva tillämpa en ny lag om proportionella val, men lagen motsvarar dock i stora delar dagens reglering. Dessutom innebär den nya lagen regelförenklingar eftersom regleringen om valsedelsgupper medför att det inte behövs någon särskild ordning för att fastställa namnordningen inom en valsedelsgrupp. Vidare värnar regleringen om valsedelsgupper den lokala demokratin eftersom systemet för fördelningen av platser utformas så att fördelningen speglar hur väljarna har röstat och representationen i styrelser, nämnder m.m. stämmer överens med de förtroendevaldas väljarstöd. Sammantaget innebär regeringens förslag i denna del ett mer ändamålsenligt och lättillämpat regelverk, framför allt genom den nya lagen och att frågan om proportionellt valda ledamöter som avgår enklare kan hanteras (se avsnitt 5).

Reglerna om proportionella val tjänar som en garant för minoritetens representation i olika beslutande organ i kommuner och regioner. I likhet med kommunallagen utgör lagen om proportionella val i kommuner och regioner därför en del av grunden för förverkligandet av den kommunala självstyrelsen enligt regeringsformen (angående kommunallagen, se prop. 2016/17:171 s. 286). Regleringen av de proportionella valen i sig kan därför inte anses innebära någon inskränkning i den kommunala självstyrelsen utan får snarare anses utgöra en grund för utövandet av den. De delar av förslaget till ny lag som inte innebär någon förändring i förhållande till nuvarande reglering innebär därför inte någon inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Inte heller de förändringar av förfarandet vid proportionella val som förslaget innebär kan anses utgöra något ingrepp i självstyrelsen.

Förslaget om en möjlighet till fyllnadsval innebär visserligen att krav ställs på fullmäktige att vid fyllnadsval säkerställa att representationen inte ändras. Mot bakgrund av dagens reglering och med beaktande av vad som redan anförts om de proportionella valen som en grund för självstyrelsens utövande kan detta krav dock inte anses utgöra en inskränkning i självstyrelsen.

Införandet av en helt ny lag kan medföra vissa administrativa kostnader genom att det administrativa stödet kring de val som hålls inom kommuner och regioner behöver uppdateras. Dessa kostnader får dock bedömas vara marginella och av engångskaraktär.

De kommunala jävsbestämmelserna

Förändringarna av regelverket om jäv innebär att jävsgrunderna i kommunallagen anpassas till förvaltningslagen, men att regleringen i övrigt inte förändras. Detta innebär att de skillnader i regleringen av jävsgrunderna som inte kan motiveras och som riskerar att leda till att en jävsituation skulle kunna vara tillåten i kommunal förvaltning men otillåten i den statliga förvaltningen tas bort (se avsnitt 7). Även om anpassningen innebär en viss skärpning i fråga om parts- och intressejäv ska dock verkningarna av detta inte överdrivas. Detta eftersom en situation som enligt förvaltningslagen anses vara intressejäv i stället torde kunna bedömas som delikatessjäv enligt kommunallagen. Anpassningen ger således inte upphov till sådana konsekvenser att det anses påverka bedrivandet av kommunal verksamhet.

Förändringen av jävsgrunderna innebär inte något ingrepp i den kommunala självstyrelsen och får inte några ekonomiska konsekvenser. Däremot får förändringen anses bidra till att den offentliga sektorns arbete med förtroende för beslutsprocesserna och mot korruption underlättas eftersom likadana jävsituationer ska bedömas lika oavsett om de uppkommer i statlig eller kommunal förvaltning.

9.2 Konsekvenser för enskilda

Den nya möjligheten för kommunsektorn att använda automatiserat beslutsfattande kan för enskilda föra med sig att de i sin kontakt med kommunala myndigheter snabbare kommer att kunna få sina ärenden avgjorda (se avsnitt 4). Eftersom förslaget innebär en frivillig möjlighet är det svårt att med någon säkerhet uttala sig om i vilken omfattning beslut kommer att automatiseras. Utgångspunkten bör dock vara att det kommer att ske en automatisering av sådana beslutsprocesser där nämnderna bedömer att det är tillåtet med automatisering och det finns tillräckliga effektivitetsvinster.

Genom att förvaltningslagens bestämmelser och i förekommande fall även bestämmelser i speciallagstiftning måste vara uppfyllda för att ett beslut ska kunna fattas automatiserat finns rättssäkerhetsgarantier till skydd för enskilda genom bl.a. rätten till insyn, krav på kommunikation liksom möjligheten till att begära omprövning och till överklagande. Genom den förvaltningsrättsliga regleringen är beslutsfattandet omgärdat av sådana skyddsåtgärder (lämpliga åtgärder till skydd för den registrerades rättigheter, friheter och berättigade intressen) som anges i artikel 22.2 b i EU:s dataskyddsförordning.

Införandet av ett automatiserat beslutsfattande kan utöver detta föra med sig konsekvenser för enskilda beroende på individens förutsättningar. Ett automatiserat beslutsfattande inom ramen för en digital process kan vara mer tillgängligt än traditionell handläggning för vissa personer med funktionsnedsättning genom den flexibilitet som digital kommunikation kan erbjuda. Men det finns också personer som av olika anledningar har svårt att använda digitala tjänster för vilka ett automatiserat beslutsfattande kan utgöra en utmaning. Utifrån de skyldigheter som åligger kommunal verksamhet genom förvaltningslagens generella bestämmelser om service-

skyldighet och tillgänglighet samt även i viss mån speciallagstiftning, får det förutsättas att hänsyn kommer att tas till sådana faktorer.

Övriga förslag har inte några egentliga konsekvenser för enskilda. Den föreslagna ordningen för val och förändringarna avseende jäv innebär dock en ökad tydlighet som kan underlätta för allmänheten att förstå dessa regelverk.

9.3 Konsekvenser för staten

Möjligheten att använda automatiserat beslutsfattande kommer att ha viss påverkan på de statliga myndigheter som utövar tillsyn över kommunal verksamhet, t.ex. Inspektionen för vård och omsorg. Denna påverkan medför inte några ekonomiska konsekvenser eftersom frågan om användandet av automatiserat beslutsfattande, i den mån det aktualiseras, på ett naturligt sätt kommer att vara en del av den nuvarande tillsynen. Med anledning av den fråga som *Förvaltningsrätten i Malmö* lyfter om införandet av automatiserat beslutsfattande kommer påverka domstolarnas arbete kan regeringen konstatera att förslaget varken innebär någon utökad utrednings-skyldighet eller förväntas leda till någon ytterligare måltillströmning. Förslaget bedöms således inte ha någon påverkan på domstolarnas arbete.

Förslagen om val och om jävsbestämmelser har inte några konsekvenser för staten.

9.4 Konsekvenser för företagen

Förslagen ger i huvudsak inte upphov till några konsekvenser för företagen, eller för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags. Möjligheten för kommuner och regioner att använda automatiserat beslutsfattande kan dock komma att ge upphov till en större efterfrågan och krav på utveckling av denna typ av tjänster.

9.5 Övriga konsekvenser

Förslagen medför i huvudsak inte några konsekvenser av betydelse för jämställdheten mellan kvinnor och män, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Vad gäller brottslighet och det brottsförebyggande arbetet kan det dock framhållas att de föreslagna förändringarna av jävsgrunderna i kommunallagen ger upphov till en större tydlighet eftersom likadana jävsituationer ska bedömas lika oavsett om de uppkommer i statlig eller kommunal förvaltning. Denna tydlighet kan förväntas ha en liten men dock positiv effekt i arbetet mot korruption.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om proportionella val i kommuner och regioner

Den nya lagen om proportionella val i kommuner och regioner har en delvis annan struktur än den nuvarande lagen (1992:339) om proportionellt valsätt. Det innebär bl.a. att den nya lagen har en delvis annan rubriksättning och innehåller färre paragrafer. Ett stort antal paragrafer överensstämmer dock i sak med den nuvarande lagen även om de omarbetats språkligt. I de fallen är författningskommentaren utformad så att det anges vilken eller vilka paragrafer i lagen om proportionellt valsätt som den aktuella paragrafen motsvarar. Om det inte finns någon motsvarande bestämmelse i den nuvarande lagen, anges det i stället att det inte finns någon motsvarighet.

Eftersom det inte finns någon författningskommentar till den nuvarande lagen kommenteras samtliga paragrafer i den nya lagen. Det gäller även i de fall då det inte finns någon skillnad i sak i förhållande till lagen om proportionellt valsätt.

Övervägandena om behovet av en ny lag finns i avsnitt 5.1.

Lagens tillämpningsområde

1 § *I denna lag finns bestämmelser om förutsättningarna för och förfarandet vid proportionella val i kommuner och regioner. Lagen ska tillämpas i de fall det särskilt föreskrivits att val ska vara proportionella.*

I paragrafen anges att lagen ska tillämpas i de fall där det särskilt föreskrivits att val ska hållas proportionellt om förutsättningarna i denna lag är uppfyllda. Exempel på sådana bestämmelser är 5 kap. 58 § kommunallagen (2017:725) och 12 § lagen (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser. Paragrafen har ingen tidigare motsvarighet. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Förutsättningar för proportionella val

Antalet väljande som behöver begära att valet ska vara proportionellt

2 § *Ett val ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många väljande som motsvarar den kvot man får om antalet närvarande ledamöter delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Om kvoten är ett brutet tal, ska den avrundas till närmast högre hela tal.*

I paragrafen anges hur många av de väljande som måste begära att ett val ska vara proportionellt för att ett val ska genomföras enligt bestämmelserna i lagen. Paragrafen motsvarar 2 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Om det i lag finns en bestämmelse om att ett val kan hållas proportionellt så ska valet vara proportionellt om det begärs av minst så många av de närvarande ledamöterna som motsvaras av det totala antalet närvarande ledamöter delat med det antal personer som ska väljas ökat med 1. Om den

kvot som denna beräkning ger är ett brutet tal ska den avrundas till närmaste högre tal.

Med närvarande ledamot avses alla ledamöter som närvarar vid det sammanträde då valet ska förrättas. Det inkluderar således även ledamöter som inte deltar i valet på grund av jäv eller på grund av att de avstår från att rösta i enlighet med 4 kap. 25 § kommunallagen (2017:725).

Ett räkneexempel kan illustrera. Om kommunfullmäktige har 41 närvarande ledamöter och ska välja en nämnd med 7 ledamöter delas 41 med 7 ökat med 1 dvs. 8, vilket ger kvoten 5,1. Eftersom kvoten är ett brutet tal, ska den sedan avrundas uppåt till närmaste heltal. Detta innebär, enligt detta exempel, att minst 6 ledamöter i fullmäktige behöver stå bakom en begäran om proportionellt val för att valet ska genomföras enligt denna lag.

Val av ersättare och suppleanter

3 § *Val av ersättare och suppleanter får vara proportionellt endast om valet av ledamöter varit proportionellt.*

I paragrafen regleras att val av ersättare och suppleanter bara får vara proportionellt om valet av ledamöter varit proportionellt. Detta innebär dock inte att val av ersättare eller suppleanter i sådant fall måste vara proportionellt. För att ett val av ersättare eller suppleanter ska vara proportionellt krävs ett särskilt yrkande om det och att kraven i 2 § är uppfyllda. Paragrafen har ingen tidigare motsvarighet. Överväganden finns avsnitt 5.2.

Valförrättare

4 § *Den som är ordförande vid det sammanträde där beslut om proportionellt val fattas är valförrättare. De väljande kan dock utse en annan ledamot att vara valförrättare.*

Valförrättaren avgör ensam de frågor som uppstår när valet genomförs.

Vidare ska det, bland de väljande, utses en eller flera ledamöter att biträda valförrättaren när valet genomförs.

I paragrafen regleras utseendet av valförrättare och biträdande valförrättare. Paragrafen motsvarar 3 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Iförsta stycket anges att ordföranden för det väljande organet, t.ex. kommunfullmäktige, fungerar som valförrättare om inte de väljande utser någon annan ledamot att vara valförrättare. Valförrättaren fullgör de uppgifter som anges i lagen.

I andra stycket anges att valförrättaren ensam avgör de frågor som uppkommer vid tillämpningen av lagen när valet genomförs. Det innefattar t.ex. att bedöma om en valsedel är giltig, om namn på en valsedel inte ska beaktas, och om valet ska slutföras en annan dag, se 9–11 §§. De beslut som valförrättaren fattar utgör förfarandebeslut i valärendet och kan endast överklagas från det att det på den kommunala anslagstavlan tillkännages att protokollet över beslutet i valärendet justerats, se 13 kap. 5 § kommunallagen (2017:725).

I *tredje stycket* anges att en eller flera biträdande valförrättare ska utses bland de väljande för att biträda valförrättaren. Det antal som krävs är avhängigt storleken på den väljande församlingen men bör vara så många att valet kan genomföras under kontrollerade former, främst vad avser att ta emot och räkna valsedlar.

Valsedlar

Slutna valsedlar

5 § *Valet ska genomföras med slutna valsedlar.*

I paragrafen regleras att val enligt lagen alltid förrättas med slutna valsedlar vilket innebär att innehållet på valsedeln ska vara dolt genom att valsedeln viks eller läggs i ett kuvert. Paragrafen motsvarar 4 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Valsedlarnas utformning

6 § *Valsedlarna ska vara enkelsidiga och omärkta samt lika till storlek, material och färg.*

I paragrafen regleras hur valsedlarna ska se ut. Paragrafen motsvarar 5 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Med kravet att valsedeln ska var enkelsidig avses att det ska finnas text på endast en sida. Valsedeln ska vara omärkt, vilket innebär att den inte avsiktligt får förses med något kännetecken. Valsedlarna ska vidare vara lika till storlek, material och färg. Detta uppnås lämpligen genom att valförrättaren ser till att lika valsedlar finns att tillgå. Det bör också möjliggöras för de olika partierna eller partigrupperingarna att ta fram valsedlar som är lika till storlek, material och färg med förtryckt gruppbezeichnung och namn (jfr 7 och 8 §§).

Gruppbezeichnung

7 § *På valsedlarna ska det finnas en gruppbezeichnung. Denna anges som en beteckning i ord för en viss grupp av de väljande eller för en viss meningsriktning.*

Gruppbezeichnung ska anges närmast ovanför det eller de namn som tas upp på valsedeln.

I paragrafen regleras att en gruppbezeichnung ska anges på valsedlarna. Paragrafen motsvarar 6 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Första stycket innebär att det på varje valsedel måste anges en gruppbezeichnung. Om någon gruppbezeichnung inte anges eller om fler än en gruppbezeichnung anges, är valsedeln ogiltig, se 9 §. En gruppbezeichnung kan utgöras av en partibezeichnung, någon form av etablerad samarbetskonstellation eller ett namn på en annan gruppering. Gruppbezeichnung ska uttryckas i ord.

Av *andra stycket* framgår att gruppbezeichnung ska anges närmast ovanför det eller de namn som tas upp på valsedeln.

5 §§ kommunallagen (2017:725). I *andra punkten* anges att namn som strukits över inte ska beaktas. Detta gäller oavsett om valsedeln har en förtryckt lista med namn eller om namn egenhändigt angetts av den väljande. I den *tredje punkten* anges att namn inte ska beaktas om det inte klart framgår vem som avses, se 8 §. Av den *fjärde punkten* framgår att ett namn inte får beaktas för det fall ordningen mellan det namnet och ett annat namn på valsedeln inte klart framgår. Namn ska anges det ena under det andra och ordningen numreras, se 8 §.

I *andra stycket* anges att, om en valsedel innehåller fler namn än vad valet avser, ska de övertaliga namnen inte beaktas. Om ett val till exempel omfattar sju platser och en valsedel innehåller nio namn och de första sju namnen alla kan beaktas, ska de övriga två inte beaktas. Det behöver då inte prövas om namn som är övertaliga i annat fall hade kunnat beaktas. Om valsedeln bland de sju första namnen innehåller ett namn som inte ska beaktas enligt första stycket, räknas även det åttonde namnet och så vidare enligt samma grund till dess att det finns så många namn som valet avser eller det inte finns några fler namn på valsedeln.

Slutförande av val en annan dag

Beslut att slutföra val en annan dag

11 § *Om valet inte kan slutföras samma dag eller det av någon annan anledning är nödvändigt, får valförrättaren, när valsedlarna har lämnats, besluta att valet ska slutföras en annan dag.*

Beslutet ska förenas med uppgift om tid och plats för slutförandet av valet och genast tillkännages de väljande. Beslutet behöver inte tillkännages på annat sätt. Slutförandet av valet behöver inte föregås av en kallelse.

I paragrafen regleras möjligheten att besluta om att ett proportionellt val ska slutföras en annan dag. Paragrafen motsvarar 10 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

I *första stycket* anges att valförrättaren får besluta att valet ska slutföras en annan dag. Beslut om att valet ska slutföras en annan dag förutsätter att valsedlarna har lämnats och kan alltså inte fattas förrän detta skett. Valförrättaren får fatta beslut om att valet ska slutföras en annan dag om det inte är möjligt att slutföra valet samma dag, exempelvis till följd av att sammanträdet dragit ut på tiden, eller om det av annan anledning är nödvändigt. Det förhållandet att valet inte kan avslutas före midnatt innebär inte att beslut om slutförande en annan dag måste fattas.

Av *andra stycket* framgår att beslutet att slutföra valet en annan dag måste förenas med uppgift om tid och plats för när valet ska slutföras. Beslutet ska genast tillkännages de väljande och behöver inte tillkännages på något annat sätt (jfr exempelvis bestämmelserna om att justering av protokollet ska tillkännages på anslagstavlan i 8 kap.12 § kommunallagen (2017:725). Slutförandet av valet kräver inget tillkännagivande på den kommunala anslagstavlan eller någon kallelse, jfr 5 kap. 13 och 15 §§ kommunallagen. Om det sammanträde där valet hållits varit offentligt, t.ex. kommun- eller regionfullmäktige, ska även slutförandet av valet vara offentligt (se 5 kap. 42 § kommunallagen).

Vittnen vid slutförande av valet en annan dag

12 § *Om valet ska slutföras en annan dag ska minst två personer utses bland de väljande för att, utöver valförrättarna, närvara som vittnen när valet slutförs.*

I paragrafen regleras krav på vittnen vid slutförande av val en annan dag. Paragrafen motsvarar 11 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Om valförrättaren enligt 11 § beslutar att ett val ska slutföras en annan dag ska två vittnen utses bland de väljande. Dessa vittnen ska utöver valförrättaren och de biträdande valförrättarna närvara när valet återupptas och slutförs.

Förvaring av valsedlarna om valet slutförs en annan dag

13 § *De lämnade valsedlarna ska förvaras i en valurna som förseglas i närvaro av de utsedda vittnena. Valförrättaren ska därefter se till att den förvaras på en säker plats.*

När valet slutförs ska valförrättaren i närvaro av vittnena särskilt kontrollera att förseglingen inte har brutits.

I paragrafen regleras förvaringen av valsedlarna om valet slutförs en annan dag. Paragrafen motsvarar 11–12 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

I *första stycket* anges att lämnade valsedlar ska förvaras i en valurna. Valurnan ska förseglas i de utsedda vittnenas närvaro och därefter förvaras på en säker plats. Valförrättaren bör i normalfallet kunna uppdrå åt förvaltningen inom kommunen, regionen eller kommunalförbundet att förvara valurnan.

Av *andra stycket* framgår att när valet slutförs ska valförrättaren i närvaro av vittnena särskilt kontrollera att förseglingen inte har brutits. Om det konstateras att förseglingen är bruten torde valet behöva göras om från början.

Valsedelsgrupper

14 § *När valsedlarna har lämnats ska de giltiga valsedlarna ordnas i valsedelsgrupper. Valsedlar med samma gruppbezeichnung och där samma namn angetts i samma ordningsföljd bildar en valsedelsgrupp.*

Därefter räknas antalet valsedlar i varje valsedelsgrupp. Antalet utgör gruppens röstetal.

I paragrafen regleras uppdelningen av valsedlarna i valsedelsgrupper. Paragrafen motsvarar delvis 13–14 §§ i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.3.

Av *första stycket* framgår att de giltiga valsedlarna som lämnats ska ordnas i valsedelsgrupper efter sin gruppbezeichnung och den ordningsföljd som namnen angetts i. Valsedlar med samma gruppbezeichnung och där samma namn angetts i samma ordningsföljd bildar en valsedelsgrupp. Med samma ordningsföljd avses både namnen i sig och antalet namn som listas på valsedeln. Vid bedömningen av vilka valsedlar som bildar en valsedelsgrupp ska ingen hänsyn tas till namn som inte ska beaktas enligt 10 §. Valsedlar med samma gruppbezeichnung men där olika namn anges, eller

samma namn anges i olika ordningsföljd ska således ordnas i olika valsedelsgrupper. Det gäller också för valsedlar som anger olika gruppbe-teckningar men samma namn i samma ordningsföljd. Om valsedlar med samma gruppbe-teckning ska ordnas i olika valsedelsgrupper kan dessa, för att underlätta den fortsatta hanteringen, förses med en ytterligare be-teckning av valförrättarna, exempelvis x-partiet A och x-partiet B.

Med gruppbe-teckning avses enligt 7 § en be-teckning i ord för en viss grupp av de väljande eller för en viss meningsriktning. I äldre praxis har skillnader i angiven gruppbe-teckning som bedömts som obetydliga och där det bedömts saknas anledning till annat antagande än att väljarna avsett att samverka under en och samma väljarbe-teckning hänförts till samma valsedelsgrupp (se RÅ 1950 I 290 och RÅ 1952 I 274). Äldre praxis kan tjäna som vägledning vid bedömning av den närmare innebörden av begreppet samma gruppbe-teckning.

Av *andra stycket* framgår att valsedlarna i varje valsedelsgrupp därefter ska räknas ihop. Antalet valsedlar i varje grupp utgör respektive grupps röstetal.

En namnlista för varje valsedelsgrupp

15 § *Valsedelsgruppens namnlista utgörs av namnen i den ordningsföljd de angetts på gruppens valsedlar.*

Paragrafen reglerar valsedelsgruppens namnlista som används vid fördelning och besättande av platser. Namnlistan utgörs av namnen i den ordningsföljd som de angetts på gruppens valsedlar. Paragrafen har ingen tidigare motsvarighet. Överväganden finns i avsnitt 5.3.

Fördelningen och besättande av en enskild plats

16 § *Om valet bara avser en plats, ska platsen tilldelas och besättas av den som står främst på namnlistan för den valsedelsgrupp som har högst röstetal.*

I paragrafen regleras fördelning och besättande av den enskilda plats som ska besättas när valet endast avser en plats. Om ett proportionellt val enbart avser en plats sker en sammanräkning av vilken valsedelsgrupp som fått flest röster, varefter platsen besätts med den person som står främst på den valsedelsgruppens namnlista. Paragrafen motsvarar 19 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Fördelning och besättande av flera platser

Fördelning av platser

17 § *Om valet avser flera platser, ska platserna fördelas mellan valsedelsgrupperna en i taget.*

Den grupp som för varje sammanräkning får det högsta jämförelsetalet enligt 18 § tilldelas platsen.

I paragrafen regleras hur platserna fördelas mellan valsedelsgrupper om valet avser fler än en plats. Paragrafen motsvarar 20 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Enligt *första stycket* ska platserna fördelas mellan valsedelsgrupperna en i taget.

Av andra stycket framgår att platsen tilldelas den valsedelsgrupp som för varje sammanräkning får det högsta jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas enligt 18 §.

Jämförelsetal vid tilldelning av platser mellan valsedelsgrupper

18 § *Jämförelsetalet för en valsedelsgrupp är lika med gruppens röstetal så länge gruppen inte har tilldelats någon plats.*

Om en valsedelsgrupp har tilldelats en plats, beräknas jämförelsetalet genom att gruppens röstetal delas med det antal platser som gruppen har tilldelats, ökat med 1.

*Om en person har fått platser från två valsedelsgrupper, ska vardera platsen dock bara anses som en halv plats vid summeringen av det antal platser som en grupp har tilldelats vid beräkningen enligt *andra stycket*. Om någon har fått platser från tre grupper, ska varje sådan plats räknas som en tredjedels plats, och så vidare efter samma grund.*

I paragrafen regleras hur jämförelsetalet för en valsedelsgrupp beräknas. Bestämmelsen motsvarar 22 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

I *första stycket* anges att jämförelsetalet är lika med valsedelsgruppens röstetal så länge som gruppen inte tilldelats någon plats (se 14 § *andra stycket* om gruppens röstetal).

I *andra stycket* anges att, om en valsedelsgrupp har tilldelats en plats, beräknas jämförelsetalet genom att gruppens röstetal delas med antalet platser som gruppen tilldelats, ökat med 1. En valsedelsgrupp som fått sex röster och tilldelats en plats kommer således att ha jämförelsetalet $6/2=3$. Tilldelas gruppen en ytterligare plats blir jämförelsetalet i stället $6/3=2$.

I *tredje stycket* finns en specialregel som anger att beräkningen enligt *andra stycket* ska justeras om en person tilldelats platser från flera valsedelsgrupper (se 19 § *andra stycket*). Om en person tilldelats plats från två grupper ska varje grupp enbart anses ha tilldelats en halv plats vid summeringen av det antalet platser som gruppen har tilldelats vid beräkningen enligt *andra stycket*, om platsen tilldelas från tre grupper räknas det som en tredjedel och så vidare efter samma grund. I exemplet ovan skulle en valsedelsgrupp som fått sex röster och tilldelats en plats, om den person som står högst på gruppens lista redan fått en plats från en annan grupp få jämförelsetalet 4 för nästa sammanräkning ($6/1,5$). Denna reglering kring personer som väljs av flera valsedelsgrupper kallas dubbelvalsavveckling.

Besättande av platser

19 § *När en valsedelsgrupp tilldelats en plats ska den genast besättas med den som enligt gruppens namnlista står närmast i tur att få platsen.*

Detta gäller också om den som är berättigad till platsen redan har fått en plats från en eller flera andra grupper.

I paragrafen regleras hur platserna ska besättas. Paragrafen motsvarar 21 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Av *första stycket* framgår att varje plats som tilldelas en valsedelsgrupp enligt 17 § andra stycket genast ska besättas med den person som enligt gruppens namnlista (se 15 §) står näst i tur att få en plats.

I *andra stycket* anges att platsen ska besättas med denna person även om personen i fråga redan har fått en plats från en eller flera grupper. I sådant fall minskar inte antalet platser som är kvar att fördela men beräkningen av jämförelsetalen för valsedelsgrupperna justeras enligt 18 § tredje stycket vid de efterföljande sammanräkningarna.

Valsedelsgrupp som tilldelats platser för samtliga namn

20 § *Om en valsedelsgrupp har tilldelats så många platser som motsvarar antalet namn på gruppens namnlista, ska gruppen inte längre delta i den fortsatta fördelningen.*

I paragrafen anges att när en valsedelsgrupps namnlista inte längre innehåller några namn som inte tilldelats en plats så ska gruppen inte tilldelas någon ytterligare plats. Härigenom förhindras s.k. tomma stolar. Paragrafen motsvarar 23 § i lagen om proportionellt valsätt. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Lika röstetal eller jämförelsetal

21 § *Vid lika röstetal eller jämförelsetal ska utgången avgöras genom lottnings.*

I paragrafen regleras vad som gäller vid lika röstetal eller jämförelsetal. Vid fördelning av platser mellan valsedelsgrupperna ska utgången avgöras genom lottnings om röstetal eller jämförelsetal är lika. Paragrafen motsvarar 24 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

Inträdesordningen för ersättare

22 § *När ersättare har utsetts genom proportionella val ska de tjänstgöra enligt följande:*

1. En ersättare som har utsetts från en valsedelsgrupp med samma grupp-beteckning som den grupp från vilken den frånvarande ledamoten är vald, har företräde framför andra ersättare. Om ingen sådan ersättare kan inträda ska ersättare från valsedelsgruppen med högst röstetal ha företräde. Därefter ska ersättare från valsedelsgruppen med näst högst röstetal ha företräde och så vidare efter samma grund.

2. Inom samma valsedelsgrupp ska ersättarna tjänstgöra i den ordning de anges på gruppens namnlista enligt 15 §.

En ledamot eller en ersättare som har tilldelats en plats från två eller flera grupper, ska anses vald för den grupp från vilken ledamoten eller ersättaren först blev tilldelad platsen.

I paragrafen regleras hur ersättare som valts enligt lagen ska tjänstgöra. Paragrafen motsvarar 25 § i lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

I *första stycket första punkten* anges att en ersättare som utsetts från en valsedelsgrupp med samma grupp-beteckning som den frånvarande ledamoten har företräde framför de andra ersättarna. Om ingen valsedelsgrupp

med samma gruppbezeichnung finns eller ingen av ersättarna från den valsedelsgruppen kan tjänstgöra, har ersättare från den valsedelsgrupp som fått det högsta röstetalet företräde. Om ingen ersättare från valsedelsgruppen med högst röstetal kan tjänstgöra, har ersättare från valsedelsgruppen med näst högst röstetal företräde och så vidare efter samma grund. Enligt *andra punkten* ska ersättarna inom en valsedelsgrupp tjänstgöra i den ordning de angetts på valsedelsgruppens namnlista enligt 15 §.

Av *andra stycket* framgår att en ledamot eller ersättare som tilldelats plats från flera valsedelsgrupper ska anses vald för den grupp som först tilldelades platsen vid tillämpning av första stycket.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ikraftträdandebestämmelsen anger när lagen ska träda i kraft. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

2. Genom lagen upphävs lagen (1992:339) om proportionellt valsätt.

Bestämmelsen anger att den nya lagen ersätter lagen om proportionellt valsätt. Överväganden finns i avsnitt 5.1.

3. Den upphävda lagen gäller fortfarande för överklagande av beslut som har tillkännagetts före ikraftträdandet.

Övergångsbestämmelsen anger att den upphävda lagen om proportionellt valsätt fortfarande ska tillämpas vid överprövning av beslut som tillkännagetts före ikraftträdandet. Överväganden finns i avsnitt 8.2.

10.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

4 kap.

7 § Val av nämndemän i tingsrätt förrättas av kommunfullmäktige.

Val av nämndemän i hovrätt förrättas av regionfullmäktige. I Gotlands län förrättas valet av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Valet ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många väljande som motsvarar det tal man får om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser ökat med 1. Bestämmelser om förfarandet vid sådant proportionellt val finns i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner*.

Vid val av nämndemän ska det eftersträvas att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke. Om det finns flera alternativa sätt att uppnå en allsidig sammansättning, bör de personer väljas som inte tidigare tjänstgjort som nämndemän eller som tjänstgjort kortast tid.

Paragrafens *tredje stycke* anpassas till förslaget till lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ändringarna i lagen är föranledda av förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner och träder i kraft samtidigt som den. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

10.3 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

19 kap.

7 § Överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd och ersättare väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året efter det, då val i hela riket av kommunfullmäktige ägt rum.

Avgår överförmyndare, ersättare för överförmyndare eller ledamot i överförmyndarnämnden, ska fyllnadsval hållas för den återstående delen av tjänstgöringstiden.

Om ledamoten har utsetts vid ett proportionellt val, ska fullmäktige, så långt som det är möjligt, säkerställa att representationen i nämnden inte förändras.

Paragrafen reglerar att det ska hållas fyllnadsval om överförmyndare, ersättare för överförmyndare eller ledamot i överförmyndarnämnden avgår. Andra och tredje stycket omarbetas med anledning av förslaget om ändring av 6 kap. 20 § kommunallagen (2017:725). Överväganden finns i avsnitt 5.4.

Bestämmelserna om att fyllnadsval ska hållas för avgående överförmyndare, ersättare för överförmyndare eller ledamot som inte har utsetts vid proportionellt val, som finns i nuvarande tredje stycket, flyttas till *andra stycket*. Bestämmelserna omarbetas språkligt.

I *tredje stycket* införs en bestämmelse om fyllnadsval av ledamöter i överförmyndarnämnd som utsetts vid proportionellt val. Regleringen motsvarar den som införs i 6 kap. 20 § kommunallagen (2017:725). Även om en ledamot utsetts genom proportionellt val ska fyllnadsval enligt *andra stycket* hållas. När fyllnadsval hålls ska fullmäktige, så långt som det är möjligt, säkerställa att representationen i nämnden är oförändrad. Kravet innebär att den nya ledamoten som väljs, så långt som det är möjligt, ska representera samma parti som den avgångne ledamoten. Om det inte går att klargöra vilket parti en ledamot företrätt eller att detta parti har upplösts, ska fullmäktige i stället utse någon som kan anses företräda den valsedelsgrupp från vilken den avgångne ledamoten valdes. Bestäm-melsen innebär således inte något absolut krav på att den som väljs in representerar samma parti men klargör att en majoritet i fullmäktige, som huvudregel, inte genom fyllnadsval kan ersätta ledamöter från ett parti med företrädare för styrande parti eller partikonstellation. I flertalet fall torde det inte råda något tvivel om vilket parti den avgående ledamoten företrädde. I sådana fall bör detta parti få nominera en person som kan väljas. För att en företrädare som nomineras av styrande parti eller partikonstellation ska kunna ersätta en företrädare som utsetts från en valsedelsgrupp som inte ingår i ett sådant styre kan det vara lämpligt med någon form av dokumenterad överenskommelse om detta eller att det inte är möjligt att hitta någon annan kandidat.

Fullmäktiges beslut om fyllnadsval kan bli föremål för laglighetsprövning enligt 13 kap. kommunallagen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ikraftträdandebestämmelsen anger när de föreslagna ändringarna ska träda i kraft. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för ledamöter som valts före ikraftträdandet.

Övergångsbestämmelsen anger att äldre bestämmelser fortfarande gäller avseende ledamöter som valts före ikraftträdandet. Detta innebär att om en ledamot som valts proportionellt före ikraftträdandet avgår så ska bestämmelsen i sin äldre lydelse tillämpas. En sådan ledamot ska sålunda ersättas i nämnden av den ersättare som i enlighet med den ordning som har bestämts för ersättarnas tjänstgöring står på tur. Ersättarnas tjänstgöring är antingen den ordning som föreskrivs i 25 § lagen (1992:339) om proportionellt valsätt eller, om ersättarna inte valts proportionellt, den ordning som fullmäktige bestämt enligt 6 kap. 16 § andra stycket kommunallagen (2017:725). Överväganden finns i avsnitt 8.2.

10.4 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

37 kap.

2 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar ordförande och vice ordförande i övervakningsnämnderna. Vice ordföranden tjänstgör vid förfall för ordföranden i dennes ställe. Vid förfall för både ordföranden och vice ordföranden förordnas tillfällig ersättare av Kriminalvården. Ordföranden, vice ordföranden och tillfällig ersättare ska vara lagfarna och ha erfarenhet av tjänstgöring som domare.

Övriga ledamöter utses genom val. För dessa väljs lika många ersättare. Val förrättas av kommunfullmäktige, om övervakningsnämndens verksamhetsområde omfattar endast en kommun, och annars av regionfullmäktige. Om det inom nämndens verksamhetsområde även finns en kommun som inte ingår i en region, förrättas valet av regionfullmäktige och kommunfullmäktige med den fördelning dem emellan som länsstyrelsen bestämmer efter befolkningstalen. Ingår flera län eller delar av län i övervakningsnämnds verksamhetsområde, fastställer regeringen efter samma grunder antalet ledamöter och ersättare för varje län eller del av län.

Regionfullmäktiges och kommunfullmäktiges val av ledamöter eller ersättare ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många ledamöter i regionfullmäktige eller kommunfullmäktige som motsvarar den kvot, vilken erhålls om antalet närvarande ledamöter delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Om kvoten är ett brutet tal, ska den avrundas till närmast högre hela tal. Bestämmelser om förfarandet vid sådant proportionellt val finns i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner*. Om ersättarna inte väljs proportionellt, ska det vid valet även bestämmas i vilken ordning de ska kallas till tjänstgöring.

Ledamot och annan än tillfällig ersättare utses för fyra år. Om en ledamot som har utsetts vid proportionellt val avgår före tidens utgång, inträder en ersättare enligt den ordning mellan ersättarna som har bestämts vid valet. Avgår en ledamot

eller ersättare som inte har utsetts vid proportionellt val, utses en ny ledamot eller ersättare för återstoden av tiden. Tillfällig ersättare förordnas för högst sex månader.

När ledamot eller ersättare ska utses ska övervakningsnämnden göra anmälan om det till den som ska utse honom eller henne.

Paragrafens *tredje stycke* anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ändringarna i lagen är föranledda av förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner och träder i kraft samtidigt som den. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

10.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

19 § Nämndemän utses genom val. Val förrättas av regionfullmäktige. I Gotlands län förrättas val av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Valet ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många väljande som motsvarar det tal man får om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val finns bestämmelser i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner*.

Regeringen får för ett visst län besluta att nämndemän i kammarrätt ska väljas bland dem som för samma tjänstgöringstid har utsetts till nämndemän i hovrätt. En nämndeman i hovrätt får även i annat fall, om han eller hon är behörig, tjänstgöra som nämndeman i den kammarrätt inom vars domkrets han eller hon är folkbokförd.

Vid val av nämndemän ska eftersträvas att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke. Om det finns flera alternativa sätt att uppnå en allsidig sammansättning, bör de personer väljas som inte tidigare tjänstgjort som nämndemän eller som tjänstgjort kortast tid.

Paragrafens *andra stycke* anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ändringarna i lagen är föranledda av förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner och träder i kraft samtidigt som den. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

10.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och regioner

3 kap.

5 § De indelningsdelegerade och deras ersättare väljs bland dem som är ledamöter eller ersättare i fullmäktige i ändringsberörda kommuner och regioner.

Under de förutsättningar som anges i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner* ska valet vara proportionellt. Om ersättarna inte väljs proportionellt, ska det vid valet bestämmas i vilken ordning ersättarna ska tjänstgöra.

Paragrafens *andra stycke* anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

6 § Om en indelningsdelegerad avgår, ska fyllnadsväl hållas.

Om den indelningsdelegerade har utsetts vid ett proportionellt val, *ska fullmäktige, så långt som det är möjligt, säkerställa att representationen bland de indelningsdelegerade inte förändras.*

I paragrafen regleras att fyllnadsväl ska hållas om en indelningsdelegerad avgår. I *andra stycket* införs motsvarande reglering som den som föreslås införas i 6 kap. 20 § kommunallagen (2017:725). Överväganden finns i avsnitt 5.4.

När fyllnadsväl ska hållas avseende en ledamot som har utsetts vid ett proportionellt val ska fullmäktige, enligt *andra stycket*, så långt som det är möjligt, säkerställa att representationen bland de indelningsdelegerade är oförändrad. Kravet innebär att den nya indelningsdelegerade som väljs, så långt som det är möjligt, ska representera samma parti som den avgångne indelningsdelegerade. Om det inte går att klargöra vilket parti den indelningsdelegerade företrätt eller att detta parti har upplösts, ska fullmäktige i stället utse någon som kan anses företräda den valsedelsgrupp från vilken den avgångne indelningsdelegerade valdes. Bestämelsen innebär således inte något absolut krav på att den som väljs in representerar samma parti men klargör att en majoritet i fullmäktige, som huvudregel, inte genom fyllnadsväl kan ersätta indelningsdelegerade från ett parti med företrädare för styrande parti eller partikonstellation. I flertalet fall torde det inte råda något tvivel om vilket parti den avgående indelningsdelegerade företrädde. I sådana fall bör detta parti få nominera en person som kan väljas. För att en företrädare som nomineras av styrande parti eller partikonstellation ska kunna ersätta en företrädare som utsetts från en valsedelsgrupp som inte ingår i ett sådant styre kan det vara lämpligt med någon form av dokumenterad överenskommelse om detta eller att det inte är möjligt att hitta någon annan kandidat.

Fullmäktiges beslut om fyllnadsväl kan bli föremål för laglighetsprövning enligt 13 kap. kommunallagen.

23 § Under de förutsättningar som anges i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner* ska valet till utskott vara proportionellt. Om ersättarna inte väljs proportionellt, ska indelningsdelegerade bestämma i vilken ordning som de ska tjänstgöra.

Paragrafen anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

25 § Om en ledamot avgår, ska fyllnadsval hållas.

Om ledamoten har utsetts vid ett proportionellt val, *ska indelningsdelegerade, så långt som det är möjligt, säkerställa att representationen i utskottet inte förändras.*

I paragrafens *andra stycke* införs en bestämmelse om fyllnadsval av ledamöter i utskott som utsetts vid proportionellt val. Kravet på att indelningsdelegerade så långt som möjligt ska säkerställa representationen i utskottet ska tillämpas på samma sätt som motsvarande bestämmelse i 6 §, se kommentaren under den bestämmelsen. Överväganden finns i avsnitt 5.4.

35 § Under de förutsättningar som anges i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner* ska valet av revisorer vara proportionellt.

Paragrafen anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ikraftträdandebestämmelsen anger när de föreslagna ändringarna ska träda i kraft. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

2. Bestämmelserna i 3 kap. 6 och 25 §§ i den äldre lydelsen gäller fortfarande för indelningsdelegerade och ledamöter som valts före ikraftträdandet.

Övergångsbestämmelsen anger att bestämmelserna i 3 kap. 6 och 25 §§ i den äldre lydelsen fortfarande gäller avseende indelningsdelegerade och ledamöter som valts före ikraftträdandet. Detta innebär att om en indelningsdelegerad eller en ledamot som valts proportionellt före ikraftträdandet avgår så ska bestämmelsen i sin äldre lydelse tillämpas. En sådan indelningsdelegerad eller ledamot ska sålunda ersättas av den ersättare som i enlighet med den ordning som har bestämts för ersättarnas tjänstgöring står på tur. Ersättarnas tjänstgöring är antingen den ordning som föreskrivs i 25 § lagen (1992:339) om proportionellt valsätt eller, om ersättarna inte valts proportionellt, den ordning som bestämts enligt 3 kap. 5 respektive 23 §§. Överväganden finns i avsnitt 8.2

10.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:324) om medborgarvittnen

2 § Medborgarvittnen väljs av kommunfullmäktige till det antal och för den tid som fullmäktige bestämmer.

Valet ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många ledamöter som motsvarar den kvot som erhålls om antalet närvarande ledamöter delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Om kvoten är ett brutet tal, ska den

avrundas till närmast högre hela tal. Bestämmelser om förfarandet vid sådant proportionellt val finns i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner*.

Paragrafens *andra stycke* anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ändringarna i lagen är föranledda av förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner och träder i kraft samtidigt som den. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

10.8 Förslaget till lag om ändring i sparbankslagen (1987:619)

4 kap.

3 § Av antalet huvudmän ska hälften, i enlighet med närmare föreskrifter i reglementet, väljas av kommunfullmäktige eller regionfullmäktige inom sparbankens verksamhetsområde. Återstoden utses av huvudmännen själva bland insättarna i sparbanken. Kravet på att dessa huvudmän ska vara insättare gäller dock inte vid huvudmannaval i samband med sparbankens bildande. En huvudman som står i tur att avgå får inte delta i valet för besättande av hans eller hennes egen plats.

Ska flera korporationer förrätta val av huvudmän ska, om inte särskilda skäl föranleder något annat, fördelningen av antalet mandat mellan dem ske efter det invånarantal som de företräder.

Bestämmelserna i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner* ska tillämpas också på kommunfullmäktiges och regionfullmäktiges val av huvudmän.

Paragrafens *tredje stycke* anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ändringarna i lagen är föranledda av förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner och träder i kraft samtidigt som den. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

10.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser

12 § Ledamöter och ersättare i förbundsstyrelsen utses av kommun- och regionfullmäktige, av Försäkringskassan och av Arbetsförmedlingen. När ledamöter eller

ersättare ska utses för kommun och region ska det, under de förutsättningar som anges i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner*, ske genom proportionellt val.

Till ledamot eller ersättare i styrelsen får en medlem utse endast den som är

1. ledamot eller ersättare i kommun- eller regionfullmäktige,
2. anställd vid Försäkringskassan, eller
3. anställd vid Arbetsförmedlingen.

När det utses ersättare i styrelsen ska det bestämmas i vilken ordning de ska kallas till tjänstgöring.

Paragrafens *första stycke* anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. I övrigt görs en språklig justering. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ändringarna i lagen är föranledda av förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner och träder i kraft samtidigt som den. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

10.10 Förslaget till lag om ändring i kommunallagen (2017:725)

5 kap.

58 § *Under de förutsättningar som anges i lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner ska följande val vara proportionella:*

1. val av ledamöter och ersättare i nämnder och beredningar,
2. val av revisorer som avses i 12 kap. 4 och 5 §§,
3. val av ledamöter och suppleanter i styrelsen för aktiebolag,
4. val av ledamöter och suppleanter i styrelsen för ekonomiska föreningar eller stiftelser, och
5. val av revisorer, revisorssuppleanter och lekmannarevisorer som ska granska styrelsens förvaltning i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser.

Första stycket 1 ska inte gälla vid val till en nämnd som avses i 6 kap. 2 § 2, om två tredjedelar av de närvarande ledamöterna i fullmäktige vid inrättandet av nämnden har röstat för att ledamöter i nämnden ska väljas på någon annan grund än partipolitisk.

Paragrafens *första stycke* anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

6 kap.

20 § Om en ledamot avgår under mandattiden, ska fyllnadval hållas.

Om ledamoten har utsetts vid ett proportionellt val, *ska fullmäktige, så långt som det är möjligt, säkerställa att representationen i nämnden inte förändras.*

Om fullmäktige har återkallat uppdragen för de förtroendevalda enligt 4 kap. 10 §, ska val av nya ledamöter och ersättare hållas.

I paragrafen regleras att fyllnadsval ska hållas om en ledamot avgår under mandattiden. Genom de ändringar som införs i *andra stycket* ska även en ledamot som utsetts vid ett proportionellt val ersättas genom fyllnadsval. Överväganden finns i avsnitt 5.4.

När fyllnadsval hålls för att ersätta en avgående ledamot som har utsetts vid ett proportionellt val ska fullmäktige, enligt *andra stycket*, så långt som det är möjligt säkerställa att representationen i nämnden är oförändrad. Kravet innebär att den nya ledamoten som väljs, så långt som det är möjligt, ska representera samma parti som den avgångne ledamoten. Om det inte går att klargöra vilket parti en ledamot företrätt eller att detta parti har upplösts, ska fullmäktige i stället utse någon som kan anses företrädare den valsedelsgrupp från vilken den avgångne ledamoten valdes. Bestämmelsen innebär således inte något absolut krav på att den som väljs in representerar samma parti men klargör att en majoritet i fullmäktige, som huvudregel, inte genom fyllnadsval kan ersätta ledamöter från ett parti med företrädare för styrande parti eller partikonstellation. I flertalet fall torde det inte råda något tvivel om vilket parti den avgående ledamoten företrädde. I sådana fall bör detta parti få nominera en person som kan väljas. För att en företrädare som nomineras av styrande parti eller partikonstellation ska kunna ersätta en företrädare som utsetts från en valsedelsgrupp som inte ingår i ett sådant styre kan det vara lämpligt med någon form av dokumenterad överenskommelse om detta eller att det inte är möjligt att hitta någon annan kandidat.

Fullmäktiges beslut om fyllnadsval kan bli föremål för laglighetsprövning enligt 13 kap. kommunallagen (2017:725).

28 § En förtroendevald är jävig, om

1. han eller hon eller någon närstående är part i ärendet eller annars kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning,

2. han eller hon eller någon närstående är eller har varit ställföreträdare eller ombud för en part i ärendet eller för någon annan som kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning,

3. ärendet rör tillsyn över sådan kommunal verksamhet som han eller hon själv är knuten till, eller

4. det finns någon annan särskild omständighet som gör att hans eller hennes opartiskhet i ärendet kan ifrågasättas.

I paragrafen regleras frågan om jäv för förtroendevalda vid handläggningen av ärenden hos nämnder. Paragrafen anpassas till lydelsen av motsvarande bestämmelser i förvaltningslagen (2017:900). Överväganden finns i avsnitt 7.

Av *punkten 1* framgår att en förtroendevald är jävig om han eller hon eller någon närstående är part i ärendet eller annars kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning. Bestämmelsen reglerar partsjäv, intressejäv och närståendejäv. Det ställs relativt låga krav i fråga om graden av den påverkan som kan förutses och som alltså medför jäv. Det är tillräckligt att man kan antas i en inte oväsentlig utsträckning påverkas av utgången i ärendet för att det ska vara fråga om jäv.

Bestämmelserna om ställföreträdarjäv och ombudsjäv, som finns i nuvarande punkt 2 och 4, finns nu i *punkt 2*. Av bestämmelserna framgår att en förtroendevald är jävig om han eller hon eller någon närstående är eller har varit ställföreträdare eller ombud för en part i ärendet eller för

någon annan som kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning. Bestämmelsen innebär att det är fråga om jäv om den förtroendevalde själv eller någon närstående till honom eller henne representerar, eller tidigare har representerat, någon som är part i ärendet eller som kan antas i en inte oväsentlig utsträckning påverkas av beslutet i ärendet.

Generalklausulen som finns i nuvarande punkt 5, finns nu i punkt 4. Av bestämmelsen, framgår att en förtroendevald är jävig om det finns någon annan särskild omständighet som gör att hans eller hennes opartiskhet i ärendet kan ifrågasättas. Bestämmelsen tar sikte på sådana situationer som inte direkt omfattas av någon av jävsgrunderna i punkterna 1–3, men där handläggarens eller beslutsfattarens opartiskhet ändå med fog kan ifrågasättas (delikatessjäv). Det kan alltså vara fråga om såväl fall som knyter an till någon av dessa jävsgrunder som situationer som inte har sådan anknytning. Tillämpning av generalklausulen kan aktualiseras t.ex. när någon är uppenbar vän eller ovän med den som är part, ekonomiskt beroende av en part eller intressent eller är engagerad i saken på ett sådant sätt att misstanke lätt kan uppkomma om att det brister i förutsättningarna för en opartisk bedömning.

31 § Om ett ärende hos en nämnd berör ett aktiebolag där kommunen eller regionen äger minst hälften av aktierna eller en stiftelse där kommunen eller regionen utser minst hälften av styrelseledamöterna, ska den som handlägger ärendet inte anses jävig enligt 28 § 2 eller 4 enbart på grund av att han eller hon är ställföreträdare för bolaget eller stiftelsen eller på något annat sätt är knuten dit. Detta gäller inte när en nämnd handlägger ärenden som avser myndighetsutövning mot enskilda.

Den som handlägger ett ärende hos en nämnd ska inte heller anses jävig enligt 28 § 4 enbart på grund av att han eller hon tidigare har deltagit i handläggningen av ärendet hos en annan nämnd.

Paragrafen innehåller undantag från bestämmelserna i 6 kap. 28 § kommunallagen (2017:725) till följd av s.k. dubbla engagemang. Paragrafen anpassas till den nya utformningen av 6 kap. 28 § genom att hänvisningarna i *första* och *andra stycket* ändrats, se kommentaren till den bestämmelsen. Övervägandena finns i avsnitt 7.

37 § En nämnd får uppdra åt presidiet, ett utskott, en ledamot, en ersättare *eller en automatiserad beslutsfunktion* att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. En nämnd får även uppdra åt en anställd att besluta enligt 7 kap. 5–8 §§.

Paragrafen reglerar en nämnds möjlighet att delegera ärenden inom nämnden. Ändringen i paragrafen innebär att en nämnd får delegera beslutanderätten även till en automatiserad beslutsfunktion. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

Med automatiserad beslutsfunktion avses en funktion som möjliggör att beslut kan fattas maskinellt utan att någon enskild befattningshavare på myndigheten tar någon aktiv del i själva beslutsfattandet i det enskilda fallet (jfr prop. 2016/17:180 s. 315). En automatiserad beslutsfunktion innebär däremot inte något krav på något specifikt tekniskt system. Förutsättningen för att delegation ska kunna ske är i stället att funktionen inne-

bär att automatiserade beslut möjliggörs. Det kan t.ex. röra sig om ett specifikt program, en funktion inom ett ärendehanteringssystem eller någon annan på något sätt identifierbar funktion som möjliggör automatiserade beslut.

Möjligheten att delegera beslutanderätt till en automatiserad beslutsfunktion omfattas både av de befintliga och de nyttillkomna delegationsförbuden i 6 kap. 38 § kommunallagen (2017:725). Användningen av ett automatiserat beslutsfattande kan därutöver också vara begränsad till följd av reglering i förvaltningslagen (2017:900) eller i speciallagstiftning. Exempelvis kan inte sådan beslutanderätt som i lagstiftning ges till en utpekad befattningshavare, såsom chefsöverläkaren vid en vårdinrättning för psykiatrisk tvångsvård eller rektorn för en skola delegeras till en automatiserad beslutsfunktion (6 b § lagen [1991:1128] om psykiatrisk tvångsvård och 2 kap. 10 § skollagen [2010:800]). Förvaltningslagens krav på beslutsmotivering sätter också gränser för när det går att använda automatiserat beslutsfattande. Ett automatiserat beslutsfattande förutsätter alltså att kraven på en tillräckligt klargörande och individualiserad beslutsmotivering kan tillgodoses. Beslutanderätten kan inte heller delegeras om det finns lagstadgade krav på avvägningar och bedömningar som inte kan utföras automatiserat. Det kan också finnas krav på handläggning eller utredning i specialförfattning som innebär begränsningar i möjligheterna att låta ett ärende eller en ärendetyp omfattas av automatiserat beslutsfattande.

Generellt kan det vara en utgångspunkt att ett automatiserat beslutsfattande kan vara lämpligt för beslut i de fall det finns tydliga regler för när ett tillstånd eller ansökan ska beviljas och beslutet grundas uteslutande på uppgifter som den enskilde själv lämnat (jfr prop. 2016/17:180 s. 321). Det ska heller inte uteslutas att ett sådant förfarande kan tillämpas på beslut som grundas även på uppgifter som efter godkännande av den enskilde tillförts beslutsunderlaget. I enlighet med 6 kap. 6 § kommunallagen är det nämndens ansvar att säkerställa att det automatiserade beslutsfattandet sker i enlighet med gällande lagstiftning.

38 § Beslutanderätten får inte delegeras när det gäller

1. ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet,
2. framställningar eller yttranden till fullmäktige liksom yttranden med anledning av att beslut av nämnden i dess helhet eller av fullmäktige har överklagats,
3. ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt,
4. ärenden som väckts genom medborgarförslag och som lämnats över till nämnden, eller
5. ärenden som enligt lag eller annan författning inte får delegeras.

Beslutanderätten får inte heller delegeras till en automatiserad beslutsfunktion när det gäller

1. *ärenden där beslut överklagas enligt bestämmelserna i 13 kap.,*
2. *ärenden där beslut enligt lag eller annan författning inte får överklagas,*
3. *ärenden om upphandling, eller*
4. *ärenden om valfrihetssystem.*

Paragrafen anger de ärenden där beslutanderätt inte får delegeras. I paragrafen införs ett nytt *andra stycke* där det framgår att möjligheten att

delegera beslutsfattandet till en automatiserad beslutsfunktion är mer begränsad än andra delegationsmöjligheter. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Ärenden där beslut överklagas genom laglighetsprövning enligt 13 kap. kommunallagen får enligt *första punkten* inte delegeras. Detsamma gäller enligt *andra punkten* ärenden som leder till beslut som enligt lag eller annan författning inte får överklagas.

Enligt *tredje punkten* omfattas inte beslut i ärenden som avser upphandling av möjligheten till delegation till en automatiserad beslutsfunktion. Detta gäller sådana ärenden om upphandling där lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner och lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet är tillämplig. Även beslut i ärenden om upphandlingar som är undantagna från de nu nämnda lagarnas tillämpningsområde omfattas av undantaget. Det gäller exempelvis de upphandlingar som anges i 3 kap. lagen om offentlig upphandling.

Enligt *fjärde punkten* omfattas inte heller beslut i ärenden om valfrihets-system av möjligheten till delegation till en automatiserad beslutsfunktion. Det gäller sådana ärenden där lagen (2008:962) om valfrihetssystem eller lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering är tillämplig.

42 § En nämnd ska välja utskott bland ledamöterna och ersättarna i nämnden. Bestämmelserna i *lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner* ska då tillämpas.

Paragrafen anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

9 kap.

8 § *Under de förutsättningar som anges i lagen (2022:000) om proportionella val i kommuner och regioner* ska val av ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen samt revisorer vara proportionella.

Om inte något annat följer av förbundsordningen ska det som sägs i första stycket tillämpas när den beslutande församlingen väljer ledamöter och ersättare i förbundsstyrelsen, andra nämnder och de beslutande organens beredningar samt revisorer.

Paragrafens *första stycke* anpassas till förslaget till ny lag om proportionella val i kommuner och regioner. Överväganden finns i avsnitt 5.5.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Ikraftträdandebestämmelsen anger när de föreslagna ändringarna ska träda i kraft. Överväganden finns i avsnitt 8.1.

2. Bestämmelserna i 6 kap. 20 § i den äldre lydelsen gäller fortfarande för ledamöter som valts före ikraftträdandet.

Övergångsbestämmelsen anger att 6 kap. 20 § i den äldre lydelsen fortfarande gäller avseende ledamöter som valts före ikraftträdandet. Detta innebär att om en ledamot som valts proportionellt före ikraftträdandet avgår så ska bestämmelsen i sin äldre lydelse tillämpas. En sådan ledamot ska sålunda ersättas i nämnden av den ersättare som i enlighet med den ordning som har bestämts för ersättarnas tjänstgöring står på tur. Ersättarnas tjänstgöring är antingen den ordning som föreskrivs i 25 § lagen (1992:339) om proportionellt valsätt eller, om ersättarna inte valts proportionellt, den ordning som fullmäktige bestämt enligt 6 kap. 16 § andra stycket kommunallagen (2017:725). Överväganden finns i avsnitt 8.2.

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats eller tillkännagetts före ikraftträdandet.

Övergångsbestämmelsen anger att lagen ska tillämpas i sin äldre lydelse vid överprövning av beslut som har meddelats eller tillkännagetts före ikraftträdandet. Överväganden finns i avsnitt 8.2.

Sammanfattning av betänkandet En väl fungerande ordning för val och beslutsfattande i kommuner och regioner (SOU 2021:21)

Utredningens uppdrag

Syftet med utredningens uppdrag är att åstadkomma en valordning som är lätt att förstå, lätt att tillämpa och säkerställer representation från politiska minoriteter. Uppdraget syftar även till att tillförsäkra fortsatt goda möjligheter för ett effektivt och rättssäkert beslutsfattande i kommuner och regioner.

Utredningen ska ta ställning till hur en möjlighet till automatiserat beslutsfattande kan införas i kommuner och regioner. Utredningen ska särskilt överväga hur ett automatiserat beslutsfattande bör förenas med principerna för det kommunala beslutsfattandet, Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och EU:s dataskyddsförordning. Utredningen ska vidare analysera ordningen för val i kommun och regionfullmäktige och särskilt ta ställning till hur det kan säkerställas att ledamöter, valda av fullmäktige, som avgår från ett kommunalt organ får en ersättare som tillhör samma parti. Vidare ska utredningen analysera om regleringen i lagen om proportionellt valsätt är ändamålsenlig. Utredningen ska också analysera och ta ställning till om det är lämpligt att bestämmelserna om tjänstgöring för ersättare i regionfullmäktige skiljer sig från motsvarande reglering för kommunfullmäktige.

Utredningen ska vidare analysera om kommunallagens (2017:725) jävsbestämmelser bör anpassas till förvaltningslagen (2017:900). Slutligen ska utredningen kartlägga samtliga författningar som innehåller överklagbara kommunala normbeslut och lämna förslag på en tidsgräns för överklagande av normbeslut som fattas enligt 1 § lagen (1978:234) om nämnder för vissa trafikfrågor.

Automatiserat beslutsfattande i kommuner och regioner

Utredningen konstaterar att det finns ett behov av att underlätta för den kommunala sektorn att möta ökade arbetsuppgifter. Ett sätt är att ta tillvara de möjligheter till effektivisering som finns i digitala arbetssätt och verktyg. Att kunna använda automatiserade beslut för i detta perspektiv med sig en rad fördelar. En effektivare administration innebär frigjord tid för de anställda och möjligheter att förbättra servicen till invånarna genom snabbare beslut. Erfarenheterna av att använda automatiserade beslut i staten får anses vara övervägande goda och det finns ingen anledning att särbehandla kommunal förvaltning i detta avseende. Utredningen föreslår därför att det i kommunallagen införs bestämmelser som ger en möjlighet för kommuner och regioner att besluta att beslutanderätten i sådana ärenden som en nämnd i dag kan delegera till t.ex. anställda också ska kunna delegeras till en automatiserad beslutsfunktion. En förutsättning för att delegation ska kunna ske är att ett sådant beslutsfattande inte strider mot bestämmelser i annan lagstiftning. Ansvaret för det automatiserade beslutsfattandet ska ligga på respektive nämnd. Delegation till en automatiserad beslutsfunktion ska omfattas av samma regler som gäller för

nuvarande delegationsmöjligheter. Beslut i ärenden som överprövas genom laglighetsprövning, beslut i ärenden som inte kan överklagas och beslut i ärenden om upphandling bör, mot bakgrund av unionsrätten, inte omfattas av möjligheten till automatiserat beslutsfattande.

Ordningen för val i kommun- och regionfullmäktige

En ny lag om proportionella val i kommuner och regioner

Flertalet av bestämmelserna i lagen om proportionellt valsätt (1992:339) härrör från en lag från 1913 och har mer eller mindre okommenterat förts över till senare lagar. Det finns därför i stort sett inte något stöd för rättstillämpningen i form av förarbeten. Mot den bakgrunden föreslår utredningen en helt ny lag om proportionella val i kommuner och regioner med en egen författningskommentar till stöd för lagens tillämpning. En ny lag ger bäst förutsättningar för att åstadkomma ett ändamålsenligt och lättillämpat regelverk.

Förslaget till ny lag innebär vissa förtydliganden och förändringar. Det ska klargöras att en förutsättning för att ersättare och suppleanter ska kunna väljas proportionellt är att valet av ledamöter varit proportionellt. Ordningen mellan namnen inom en valsedelsgrupp (t.ex. ett parti eller en kartell) ska fastställas på samma sätt som vid val inom riksdagen.

Däremot bör ordningen för hur de proportionella valen genomförs inte förändras. Den nuvarande ordningen för hur valen genomförs skiljer sig från vad som gäller för allmänna val men utredningen finner att den nu gällande ordningen är att föredra framför en omvänd ordning.

Inte heller ordningen för s.k. dubbelvalsavveckling ändras. Det torde vara mycket ovanligt att någon väljs av fler än en valsedelsgrupp men om detta sker kan det hanteras på samma sätt som enligt den nuvarande regleringen av sådana dubbelvalssituationer.

Även regleringen av gruppbezeichnungar bör behållas oförändrad. Detta innebär i och för sig att det fortsatt kommer att vara möjligt att ingå i en valsedelsgrupp med andra partier utan att det finns någon egentlig samverkan. En förändring på detta område bör dock enligt utredningen inte genomföras eftersom de negativa effekterna i form av påverkan på den fria nomineringsrätten och det förhållandet att partierna stärks gentemot de enskilda ledamöterna med stor sannolikhet är större än fördelarna med en förändrad reglering.

En möjlighet till fyllnadsval avseende val till styrelse och nämnder som genomförts proportionellt

Om en ledamot i en nämnd som har valts proportionellt avgår under mandattiden inträder enligt nu gällande ordning en ersättare i enlighet med den ordning som har bestämts för ersättarnas tjänstgöring. Det kan få effekten att den avgångne ledamoten ersätts av någon från ett annat parti än det parti som den avgångne ledamoten företrädde. Det kan också leda till att ett parti blir utan representation i nämnden.

För att förhindra en sådan ordning föreslår utredningen att det i 6 kap. 20 § kommunallagen, 19 kap. 7 § föräldrabalken samt 3 kap. 6 och 25 §§ i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och regioner ska införas bestämmelser som gör det möjligt att ersätta en

ledamot som valts proportionellt genom fyllnadsval. Vid fyllnadsvalen ska fullmäktige, så lång ställa att representationen i en nämnd inte förändras. Detta kommer att medföra att en avgången ledamot i normalfallet ersätts av någon från samma parti. Samtidigt ger regleringen tillräcklig flexibilitet för att hantera undantagssituationer och skapar inget behov av att införa regler om att partitillhörighet måste registreras.

Tjänstgöringen för ersättare i fullmäktige

Regleringen rörande ersättare i fullmäktige skiljer sig åt på flera punkter mellan regionerna och kommunerna. B.la innebär reglerna att antalet ersättare är fler i regionerna än i kommunerna. Vidare utses ersättarna enligt två olika regelverk. Ersättare i regionfullmäktige utses på samma sätt som ersättare i riksdagen. För kommunerna däremot finns det ett särskilt system, reglerat i vallagen (2005:837). Även reglerna för indelning i valkretsar skiljer sig åt mellan regionerna och kommunerna.

Mot bakgrund av att reglerna om ersättare i fullmäktige i flera avseenden skiljer sig åt mellan regionerna och kommunerna finner utredningen inte någon anledning att göra reglerna om ersättares tjänstgöring enhetliga. Det har heller inte framkommit något om att regionerna upplever problem när det gäller att kunna kalla in ersättare till fullmäktige. Någon ändring av regelverket bör därför inte göras.

De kommunala jävsbestämmelserna

Det finns i dag vissa skillnader i regleringen av jävsgrunderna mellan kommunal och statlig sektor. De är inte sakligt motiverade och riskerar att leda till att en jävsituation skulle kunna vara tillåten i kommunal förvaltning men otillåten i den statliga. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen om jävsgrunderna i 6 kap. 28 § kommunallagen ska anpassas till lydelsen av motsvarande bestämmelse i förvaltningslagen. På så sätt uppnås en enhetlig reglering. Skillnaderna mellan kommunallagen och förvaltningslagen vad gäller regleringen av jäv medför i övrigt inte något behov av anpassning.

Överklagande av kommunala föreskrifter

Utredningen har kunnat identifiera en lag och två förordningar med särskilda bestämmelser om överklagande av kommunala normbeslut där det kan konstateras att bestämmelserna om överklagande är ofullständiga. Detta gäller både regleringen av överklagandetid och den generella regleringen av hanteringen av sådana överklaganden. Mot denna bakgrund finns det skäl att komplettera regleringen för att säkerställa en ändamålsenlig hantering av överklaganden av de aktuella normbesluten.

Utredningen föreslår därför att förvaltningslagens bestämmelser om rätt att överklaga, hur ett beslut överklagas, överklagandetid samt myndigheternas handläggning av inkomna överklaganden ska tillämpas på de aktuella överklagandena av kommunala föreskrifter. Det ska därför i lagen om nämnder för vissa trafikfrågor, terrängkörningsförordningen (1975:1313) samt vägtrafikförordningen (1995:137) för den kommunala organisationen för räddningstjänst under utbildning och höjd beredskap införas bestämmelser om att de aktuella bestämmelserna i förvaltnings-

lagen ska tillämpas. Överklagandetiden ska beräknas från dagen då Bilaga 1
beslutet senast tillkännagetts.

Konsekvenser av utredningens förslag

Möjligheten till automatiserat beslutsfattande i kommuner och regioner har förutsättningar kommer att kunna medföra effektiviseringar. Bl.a. innebär det en möjlighet att förkorta handläggningstiden så att beslut kan fattas snabbare än i dag. Detta för med sig fördelar för såväl kommuner och regioner som för enskilda intressenter. Förslaget angående ordningen för val innebär sammantaget ett mer ändamålsenligt och lättillämpat regelverk, framför allt genom den nya lagen och att frågan om proportionellt valda ledamöter som avgår kan hanteras enklare.

Ikraftträdande

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2022. Vissa övergångsbestämmelser behövs bl.a. ska äldre bestämmelser tillämpas på val som hållits före ikraftträdandet.

Författningsförslag i SOU 2021:16

Förslag till lag (2022:xx) om proportionella val i kommuner och regioner

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § I denna lag finns bestämmelser om förutsättningarna för och förfarandet vid proportionella val i kommuner och regioner. Lagen ska tillämpas i de fall det särskilt föreskrivits att val ska vara proportionella.

Förutsättningar för proportionella val

2 § Ett val ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många väljande som motsvarar den kvot man får om antalet närvarande ledamöter delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Om kvoten är ett brutet tal, ska den avrundas till närmast högre hela tal.

Särskilt om val av ersättare och suppleanter

3 § Val av ersättare och suppleanter får vara proportionellt endast om valet av ledamöter varit proportionellt.

Valförrättare

4 § Den som är ordförande vid det sammanträde där beslut om proportionellt val fattas är valförrättare. En annan ledamot kan dock utses att vara valförrättare.

Valförrättaren avgör ensam de frågor som uppstår vid genomförandet av valet.

Vidare ska, bland de väljande, utses en eller flera ledamöter att biträda valförrättaren vid genomförandet av valet eller valen.

Valsedlar

Slutna valsedlar

5 § Valet ska ske med slutna valsedlar.

Valsedlarnas utformning

6 § Valsedlarna ska vara enkla, och omärkta samt lika till storlek, material och färg.

Gruppbezeichnung

7 § På valsedlarna ska det finnas en gruppbezeichnung. Denna anges som en beteckning i ord för en viss grupp av de väljande eller för en viss meningsriktning.

Gruppbezeichnungens ska anges närmast ovanför det eller de namn som tas upp på valsedeln.

Namn som ska anges på valsedeln

8 § Om valsedeln innehåller namn på fler än en person, ska namnen anges i en följd under varandra och förses med nummer som visar ordningen mellan dem.

Varje person ska anges på ett sådant sätt att det klart framgår vem som avses.

Ogiltiga valsedlar

- 9 §** En valsedel är ogiltig, om den
1. inte är sluten på det sätt som anges i 5 §,
 2. inte är utformad i enlighet med 6 §, eller
 3. inte upptar en gruppbeteckning på det sätt som anges i 7 §.

Namn på valsedeln som inte ska beaktas

- 10 §** Ett namn på en valsedel ska anses obefintligt om
1. personen inte är valbar,
 2. namnet är överstruket,
 3. det inte klart framgår vem som avses, eller
 4. ordningen mellan namnet och något annat namn på valsedeln inte klart framgår.

Om valsedeln upptar flera namn än som valet avser, ska det eller de sista övertaliga namnen anses obefintliga

Slutförande av val en annan dag*Beslut om slutförande av val en annan dag*

11 § Om valet inte kan slutföras samma dag eller det av någon annan anledning är nödvändigt, får valförrättaren, när valsedlarna har avlämnats, bestämma att valet ska fortsätta och slutföras en annan dag.

Beslutet ska förenas med uppgift om tid och plats för slutförandet av valet och genast tillkännages de väljande. Beslutet behöver inte tillkännages särskilt eller föregås av en kallelse.

Vittnen vid slutförande av valet en annan dag

12 § Om valet ska slutföras en annan dag ska, bland de väljande, minst två personer utses för att, utöver valförrättarna, som vittnen närvara vid valets slutförande.

Förvaring av valsedlarna vid slutförande en annan dag

13 § De avlämnade valsedlarna ska förvaras i en valurna som förseglas i närvaro av de båda vittnena. Valförrättaren ska därefter se till att den förvaras på en säker plats.

När valet slutförs ska valförrättaren i närvaro av vittnena särskilt kontrollera att förseglingen inte har brutits.

Valsedelsgrupper

14 § När valsedlarna har lämnats ska de giltiga valsedlarna ordnas i valsedelsgrupper. Valsedlar med samma gruppbeteckning bildar en valsedelsgrupp.

Därefter räknas antalet valsedlar i varje valsedelsgrupp. Antalet utgör valsedelsgruppens röstetal.

Ordningen för fördelning och besättning av platser

15 § Inom varje valsedelsgrupp ska ordningen mellan namnen bestämmas.

Därefter ska platserna fördelas mellan grupperna och besättas.

Ordningen inom varje valsedelsgrupp

Hur ordningen bestäms

16 § Ordningen mellan namnen inom varje valsedelsgrupp ska, om det behövs, bestämmas genom att ett jämförelsetal beräknas för dem genom särskilda sammanräkningar enligt 18 §.

En lista för varje valsedelsgrupp

17 § Efter varje sammanräkning ska det namn som enligt 18 § har fått det högsta jämförelsetalet föras upp på en lista för valsedelsgruppen, det ena under det andra. Namnen gäller i den ordningsföljd som de har blivit uppförda på listan.

Sammanräkningen avslutas när listan innehåller lika många namn som antalet platser som valet avser eller alla namn förts upp på listan.

Jämförelsetal vid sammanräkningar inom en valsedelsgrupp

18 § Jämförelsetalet för namn som ska föras upp på valsedelsgruppens lista beräknas enligt följande.

Vid den första sammanräkningen gäller en valsedel för det namn som står först på sedeln. Valsedlar med samma första namn bildar en gruppering. Antalet valsedlar i varje gruppering utgör grupperingens röstetal. Vid varje följande sammanräkning gäller en valsedel för det namn som står först på sedeln, bortsett från namn som redan förts upp på listan. Valsedlarna i de grupperingar som vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn som fördes upp på listan, ska ordnas i grupperingar utifrån det namn som står först på sedeln, bortsett från namn som redan förts upp på listan. Om det härigenom bildas nya grupperingar ska röstetalen för dessa beräknas. De grupperingar som gällde för ett namn som inte fördes upp på listan ska behållas oförändrade. Röstetal och jämförelsetal beräknas för de namn som ska delta i sammanräkningen.

Röstetalet för ett namn är lika med röstetalet för den gruppering eller det sammanlagda röstetalet för de grupperingar vilkas valsedlar gäller för namnet.

Jämförelsetalet beräknas genom att namnets röstetal delas med platstalet för den gruppering eller summan av platstalen för de grupperingar som gäller för namnet, ökat med 1.

En gruppering som ännu inte har fått ett namn uppfört på listan har platstal 0. Övriga grupperingars platstal beräknas genom att grupperingens röstetal delas med det jämförelsetal som gällde när valsedlarna i grupperingen senast fick ett namn uppfört på listan.

Brutna tal som uppkommer vid delning beräknas med 2 decimaler. Den sista decimalsiffran får inte höjas.

Fördelning och besättande av en enskild plats

19 § Avser valet bara en plats, ska platsen tilldelas och besättas av den som står främst på listan för den valsedelsgrupp som har högst röstetal.

Fördelning och besättande av flera platser

Fördelning av platser

20 § Avser valet flera platser, ska platserna fördelas mellan valsedelsgrupperna en i taget.

Den grupp som för varje sammanräkning får det högsta jämförelsetalet enligt 21 § tilldelas platsen.

Jämförelsetal vid tilldelning av platser mellan valsedelsgrupper

21 § Jämförelsetalet för en valsedelsgrupp är lika med gruppens röstetal så länge gruppen inte har tilldelats någon plats.

Om en valsedelsgrupp har tilldelats en plats, beräknas jämförelsetalet genom att gruppens röstetal delas med det antal platser som gruppen har tilldelats, ökat med 1.

Om en person har fått platser från två valsedelsgrupper, ska vardera platsen dock bara anses som en halv plats vid beräkningen av antalet platser som har tilldelats. Om någon har fått platser från tregrupper, ska varje sådan plats räknas som en tredjedels plats, och så vidare efter samma grund.

Besättande av platser

22 § När en valsedelsgrupp tilldelats en plats ska den genast besättas med den som enligt gruppens lista står närmast i tur att få platsen.

Detta gäller också om den som är berättigad till platsen redan har fått en plats från en eller flera andra grupper.

Valsedelsgrupp som tilldelats platser för samtliga namn

23 § Om en valsedelsgrupp har tilldelats så många platser som motsvarar antalet namn på gruppens lista, ska gruppen inte längre delta i den fortsatta fördelningen.

Lika röstetal eller jämförelsetal

24 § Vid lika röstetal eller jämförelsetal ska avgörandet ske genom lottning.

Inträdesordningen för ersättare

25 § När ersättare har utsetts genom proportionella val ska de tjänstgöra enligt följande:

1. En ersättare som har utsetts från en valsedelsgrupp med samma gruppbezeichnung som den grupp från vilken den frånvarande ledamoten är vald, har företräde framför andra ersättare. Om ingen sådan ersättare kan inträda ska ersättare från valsedelsgruppen med högströstetal ha företräde. Därefter ska ersättare från valsedelsgruppen med näst högst röstetal ha företräde och så vidare efter samma grund.

2. Inom samma valsedelsgrupp ska ersättarna tjänstgöra i den ordning de förts upp på gruppens lista enligt 17 §.

En ledamot eller en ersättare som har tilldelats en plats från två eller flera grupper, ska anses vald för den grupp från vilken ledamoten eller ersättaren först blev tilldelad platsen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

2. Genom lagen upphävs lagen (1992:339) om proportionellt valsätt.

3. Den upphävda lagen gäller fortfarande för överklagande av beslut som har tillkännagetts före ikraftträdandet.

Bilaga 2

proportionellt val, utses en ny ledamot eller ersättare för återstoden av tiden. Tillfällig ersättare förordnas för högst sex månader.

När ledamot eller ersättare ska utses ska övervakningsnämnden göra anmälan om det till den som ska utse honom eller henne.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

Efter remiss har yttrande över betänkandet En väl fungerande ordning för val och beslutsfattande kommit in från Akademikerförbundet SSR, Aneby kommun, Bjuvs kommun, Borlänge kommun, Borås kommun, Centrum för rättvisa, Eksjö kommun, Eskilstuna kommun, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Uppsala, Göteborgs kommun, Huddinge kommun, Hällefors kommun, Integritetsskyddsmyndigheten, IT- och telekomföretagen, Justitiekanslern, Kammarrätten i Stockholm, Karlshamns kommun, Karlstads kommun, Kungl. Tekniska högskolan (Institutionen för matematik), Kungsbacka kommun, Lantmäteriet, Lidingö kommun, Linköpings universitet (Centrum för kommunstrategiska studier), Luleå kommun, Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen) Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Malmö kommun, Motala kommun, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Nacka kommun, Oskarshamns kommun, Piteå kommun, Regelrådet, Region Jönköpings län, Region Skåne, Region Stockholm, Region Värmland, Riksdagens ombudsmän, Socialstyrelsen, SPF Seniorerna, Statskontoret, Stenungsunds kommun, Svenska institutet för europapolitiska studier, Svenskt näringsliv, Sveriges Kommuner och Regioner, Transportstyrelsen, Upphandlingsmyndigheten, Uppsala kommun Uppsala universitet (Matematiska institutionen), Valmyndigheten, Växjö kommun, Österåkers kommun och Östhammars kommun.

Arboga kommun, Barnens rätt i samhället, Enköpings kommun, Falkenbergs kommun, Falu kommun, Funktionsrätt Sverige, Förening Sveriges socialchefer, Halmstads kommun, Haparanda kommun, Härnösands kommun, Innovationsföretagen, Inspektionen för vård och omsorg, Landsorganisationen i Sverige, Nynäshamns kommun, Pensionärernas riksorganisation, Region Västerbotten, Riksrevisionen, Robertsfors kommun, SmåKom (De små kommunernas samverkan), Strömsunds kommun, Sundsvalls kommun, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges Kommunaljuridiska Förening, Säffle kommun, Teknikföretagen, Tjänstemännens centralorganisation, Ulricehamns kommun, Uppsala universitet (Juridiska institutionen), Åre kommun och Åtvidabergs kommun har inbjudits att lämna synpunkter, men avstått från att yttra sig eller inte avhört.